

Δ. ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΝΤΟΥ

Ἐπιμελήτρια Ἑδρας Γλωσσολογίας

ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙ ΤΩΝ ΣΥΝΔΥΑΣΜΕΝΩΝ ΑΡΝΗΣΕΩΝ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΑ «ΑΡΝΗΤΙΚΑ» ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

1. Εἰσαγωγή

1.1. Καθορισμός τοῦ ἀντικειμένου ἐξετάσεως-προβλήματα

Ἐνα ἀπό τὰ προβλήματα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς συντάξεως ἀποτελεῖ ἡ χρῆσι τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων (δύο ἢ περισσοτέρων), συχνά πλεοναστικῶν, στίς συμπληρωματικές ἀπαρεμφατικές προτάσεις¹ μετὰ ἀπό τὰ λεγόμενα «ἀρνητικά» ρήματα ποῦ σημαίνουν ἀρνησι, ἀπόκρυψι, ἐναντίωσι, ἀποτροπή, μεταβολή ιδέας, προφύλαξι, κ.λ.π. (καταφατικά, ἀποφατικά, ἐρωτηματικά) καθὼς καὶ μετὰ ἀπό ρήματα ποῦ σημαίνουν τὸ ἀδύνατο (οὐ δυνατόν, ἀμήχανόν ἐστι), τὸ ἀπίθανο, τὸ ἀτοκο (οὐκ εἰκός, ἀλογόν ἐστι), τὴν ἀνηθικότητα ἢ τὴν ἀπρέπεια (οὐ καλόν, αἰσχρόν ἐστι) κ.λ.π.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς χρήσεως τῶν ἀρνήσεων μετὰ ἀπό τὰ ρήματα αὐτὰ μποροῦν νὰ συνοψιστοῦν στὰ ἑξῆς:

(α) Παρατηρεῖται, ἐν πρώτοις, μεγάλη ποικιλία ὡς πρὸς τὴν χρῆσι

1. Ἡ ἴδια σύνταξι μαρτυρεῖται καὶ μὲ τοὺς συνδέσμους ὥστε (μὲ ἀπαρέμφατο) καὶ ὡς ἡ ὅτι (μὲ παρεμφατικὸ τόπο ρήματος) π.χ. ἀπεχόμενος ὥστε μὴ ἐμβάλλειν τινὶ Θεοκ. 4. 49· ὥστε μὴ ὀλισθαίνειν ἢ ὀλη καὶ ἢ γῆ σχήσει Ξεν. Ἀνάθ. 3.5.11· οὐκ οἶμαι... περὶ γε τοῦ ὠφελίμου ἀμφισβητεῖσθαι ἄν, ὡς οὐ μέγιστον ἀγαθὸν κοινὰς μὲν τὰς γυναῖκας εἶναι Πλάτ. Πολιτ. 457d.

τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων. Κατὰ κανόνα, ἡ σύνταξι τῶν ρημάτων ἐμφανίζει τὰ ἑξῆς σχήματα:

(i) Ὄταν ἡ κυρία πρότασι ἐκφράζη ἔννοια ὅπως εἶργειν, κωλύειν, ἀρνεῖσθαι, μεταγινώσκειν, ἀπειπεῖν κ.λ.π., ἂν μὲν τὸ ρῆμα τῆς εἶναι καταφατικό, ἡ συμπληρωματικὴ ἀπαρεμφατικὴ πρότασι δέχεται ἀρνησι μὴ:

ὁ δὲ ἀπαρνός ἐστι μὴ μὲν νοσέειν Ἡροδ. 3.99

κωλύοντες μηδαμῇ... πορίζεσθαι Ξεν. Ἀνάβ. 7.6.29

Ἄν εἶναι ἀποφατικό (οὐ κωλύειν, οὐκ ἀρνεῖσθαι), ἡ ἀρνησι εἶναι μὴ οὐ:

οὐδεὶς ἂν ἀντιγινωμονήσειε μὴ οὐχὶ τὸ πᾶν διαφέρειν Ξεν. Κύρ. 4.3.8

οὐκ ἐναντιώσομαι τὸ μὴ οὐ γεγωνεῖν πᾶν Αἰσχ. Προμ. 786-7

(ii) Ὄταν τὸ ρῆμα τῆς κυρίας προτάσεως ἐκφράζη τὸ ἀδύνατο, τὸ ἀπίθανο, τὴν ἀνηθικότητα, κ.λ.π., ἡ ἀρνησι τῆς συμπληρωματικῆς εἶναι μὴ οὐ:

οὐδεὶς οἷός τ' ἐστι ἄλλως λέγων μὴ οὐ καταγέλαστος εἶναι Πλάτ. Γοργ. 509a.

δήμου τε αὖ ἄρχοντος ἀδύνατα μὴ οὐ κακότητα ἐγγίγνεσθαι Ἡροδ. 3.82

ὥστε πᾶσιν αἰσχύνην εἶναι μὴ οὐ συσπουδάζειν Ξεν. Ἀνάβ. 2.3.11

Παρά τὰ βασικά αὐτὰ συντακτικὰ σχήματα μαρτυροῦνται ἐπίσης οἱ ἑξῆς συντακτικὲς δομὲς ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν παρουσία ἢ μὴ τῆς / τῶν ἀρνήσεων.

Ὄταν τὸ κύριο ρῆμα ἐκφράζη ἔννοια εἶργειν, κωλύειν, ἀρνεῖσθαι, κ.λ.π. καὶ ἡ πρότασι εἶναι καταφατικὴ, τὸ ἀπαρέμφατο εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφέρεται καὶ ἄνευ ἀρνήσεως:

σχῆσω σε πηδᾶν Εὐρ. Ὀρέστ. 263

Κλεισθένης... ραψωδοὺς ἔπαυσε ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι Ἡροδ. 5.67

Ὄταν ἡ πρότασι εἶναι ἀποφατικὴ, τὸ ἀπαρέμφατο εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφέρεται ἄνευ ἀρνήσεως ἢ μόνον μὲ τὴν ἀρνησι μὴ (ὅχι μὴ οὐ):

δρᾶσαι... οὐκ ἀρνούμεθα Αἰσχ. Εὐμ. 611

οὐδὲ διακωλύουσι ποιεῖν ὧν ἂν ἐπιθυμεῖς Πλάτ. Λυσ. 207e

καὶ φημὶ δρᾶσαι κ' οὐκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μὴ. Σοφ. Ἀντιγ. 443

οὐδεὶς... τοῦ μὴ πλέον ἔχειν ἀπετράπετο Θουκ. 1.76

Ὅταν τὸ κύριο ρῆμα σημαίνει τὸ ἀπίθανο, ἀδύνατο κ.λ.π., ἡ ἀπαρεμφατικὴ πρότασι εἶναι δυνατόν νὰ εἰσάγεται μὲ τὸ μὴ (ἀντὶ τοῦ μὴ οὐ):

οὐκ εἰκὸς εἶναι... μὴ ἐλευθερῶσαι Θουκ. 8.46

οὐχ οἷόν τ' εἶναι τὸ μὴ ἀποκτεῖναί με Πλάτ. Ἀπολ. 29c

(β) Ἡ χρῆσι τῆς/τῶν ἀρνήσεων εἶναι πολλές φορές πλεοναστική. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ πολλές περιπτώσεις ἡ πρότασι ποὺ εἰσάγεται μὲ τὴν ἀρνησι μὴ (ἢ μὴ οὐ σὲ περίπτωσι ἀποφατικοῦ ρήματος) ἰσοδυναμεῖ σημασιολογικὰ πρὸς τὴν ἀντίστοιχη καταφατικὴ². Ἐν τούτοις ὑπάρχουν περιπτώσεις, κυρίως μὲ τὰ ρήματα ποὺ σημαίνουν τὸ ἀπίθανο, ἀδύνατο κ.λ.π., ὅπου ἡ χρῆσι τῶν μὴ, μὴ οὐ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι πλεοναστική, ἀλλὰ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὴ ἀρνησι τῶν δηλουμένων μὲ τὸ ἀπαρέμφατο³.

(γ) Εἶναι ἄξιο παρατηρήσεως ὅτι τὰ ἀρνητικὰ ρήματα τοῦ τύπου *εἶργειν*, *κωλύειν*, *ἀρνεῖσθαι*, *ἀπειπεῖν* κ.λ.π. ὅταν ἐκφράζουν ἐρωτηματικὴ ἢ ἀποφατικὴ ἔννοια ἀκολουθοῦνται ἀπὸ τοὺς ἰδίους τύπους τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων (κυρίως μὴ οὐ)⁴. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο ἰδιαιτέρας ἐρεῦνης, κυρίως ὡς πρὸς τὴν βαθύτερη σχέσι ἐρωτήσεως καὶ ἀρνήσεως.

(δ) Θὰ μπορούσαμε, τέλος, νὰ ἀναφέρουμε ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς χρησιμοποίησεως πολλαπλῶν ἀρνήσεων μετὰ ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ ρήματα δὲν χαρακτηρίζει μόνον τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ. Ἀντίστοιχα παραδείγματα μαρτυροῦνται καὶ σὲ ἄλλες γλῶσσες. Π.χ. στὴν Λατινικὴ ἀπαντοῦν οἱ

2. Ὅταν λέω «ἰσοδυναμεῖ» δὲν ἔννοῶ πλήρη σημασιολογικὴ ταύτισι· ἔννοῶ ἀπλῶς ὅτι οἱ δύο ἐκφορὲς δὲν ἀντιτίθενται σημασιολογικὰ· πρβλ. *Κλεισθένης ραψωδοῦς ἔπαυσε ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι* Ἡροδ. 5.67 καὶ *θνητοῦς ἔπαυσα μὴ προσδέρκεσθαι μόρον Αἰσχ.* Προμ. 248, ὅπου τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖο προέρχεται ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐκφράσεων αὐτῶν εἶναι ἀρνητικὸ καὶ στίς δύο περιπτώσεις.

3. Π.χ. τὸ *οὐκ οἰκός ἐστι Ἀθηναίους ἐργασαμένους πολλὰ ἤδη κακὰ Πέρσας μὴ οὐ δοῦναι δίκας τῶν ἐποίησαν* Ἡροδ. 7.5 ἰσοδυναμεῖ μὲν σημασιολογικὰ μὲ τὸ *οὐκ οἰκός ἐστι Ἀθηναίους... μὴ δοῦναι δίκας*, ὅχι ὁμῶς καὶ μὲ τὸ *οὐκ οἰκός ἐστι Ἀθηναίους... δοῦναι δίκας*.

4. Πρβλ. *οὐδεὶς ἂν ἀντιγνωμονήσῃ μὴ οὐχὶ τὸ πᾶν διαφέρειν* Ξεν. Κύρ. 4.3.8. καὶ *τίνα οἶε ἀπαρνήσεσθαι μὴ οὐχὶ καὶ αὐτὸν ἐπίστασθαι τὰ δίκαια καὶ ἄλλους διδάζειν*; Πλάτ. Γοργ. 461 c.

συνδυασμοί *quin, quominus, ne* μετά από τα αρνητικά ρήματα (*prohibeo, impedio, deterreo, nego, recuso, dubito* κ.λ.π. Lakoff: 1968, 130 κέξ.). Στην Γαλλική απαντούν αρνητικά μόρια μετά από τα αντίστοιχα ρήματα (*empêcher que ne, prendre garde que ne, ne douter pas que ne*, κ.λ.π. Kühner-Gerth: 1904³, 207). Στην 'Αγγλική επίσης μαρτυρούνται εκφράσεις του τύπου *he doubted it would be impossible for me to swim to shore* (Lakoff: 1968, 139). Πρβλ. επίσης τα νέα ελληνικά τὸν ἐμπόδισα νὰ μὴν ἔρθῃ, τὸν σταμάτησα νὰ μὴν τρέχῃ κ.λ.π.

Ξεκινώντας από τα προβληματικά αυτά σημεία που δημιουργεί ἡ χρῆσι τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων μετά από τα αρνητικά ρήματα θὰ ἐπιχειρήσω μιά συστηματική ἐξέτασι τῆς λειτουργίας τῆς/τῶν ἀρνήσεων μετά από τα ρήματα αυτά (πλεοναστική-οὐσιαστική), καθορίζοντας τοὺς παράγοντες που ρυθμίζουν τὴν χρῆσι τους (σημασιολογική τάξι τοῦ κυρίου ρήματος-ἐκφορά) καθὼς καὶ τὶς διαδικασίες μὲ τὶς ὁποῖες πραγματοποιεῖται κάθε φορά ὁ φωνούμενος τύπος τῶν ἐκφορῶν.

1.2. Τρόπος ἀναλύσεως-πρότυπο περιγραφῆς

Πρὶν ἐπιχειρήσω τὴν ἀνάλυσι τῶν δεδομένων θεωρῶ σκόπιμο νὰ προβῶ σὲ ὠρισμένες μεθοδολογικὲς διευκρινήσεις.

(α) Τὸ πρότυπο, ἐν πρώτοις, περιγραφῆς που χρησιμοποιῶ, εἶναι ἡ γενετική/μετασχηματιστική γραμματική στὸ σχῆμα ἐκεῖνο που διαμορφώνεται μετὰ τὸ 1965, ὁπότε ἀρχίζει κυρίως νὰ ἐμφανίζεται ἡ τάσι συσχετίσεως συντακτικῶν φαινομένων καὶ σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν λέξεων (Lakoff, 1965 [1970] 'R. Lakoff, 1968), μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπικράτησι ἐννοιῶν στὸν χῶρο τῆς συντάξεως ὅπως σημασιολογική τάξι (semantic class) καὶ «ἐξηρητημένοι» μετασχηματιστικοὶ νόμοι (governed rules), ἡ λειτουργία τῶν ὁποίων δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὸ δομικὸ σχῆμα τῶν συστατικῶν τῆς προτάσεως, ἀλλὰ ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν παρουσία ὠρισμένων σημασιολογικῶν γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν τάξεις

λέξεων (semantic classes)⁵.

(β) Τὰ παρατιθέμενα παραδείγματα αποτελούν προτάσεις της αρχαίας 'Ελληνικής, στις οποίες απαντούν οι έκφορές που θά με απασχολήσουν. 'Η χρησιμοποίησι μὴ γραμματικῶν προτάσεων, ἡ ὁποία εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητη σὲ μὴ μετασχηματιστική ἀνάλυσι, γίνεται μὲ ἐπιφύλαξι καὶ μόνον στίς περιπτώσεις ἐκεῖνες κατὰ τίς ὁποῖες ἡ γνῶσι τῶν κανόνων τῆς συντάξεως ἐπιτρέπει μὲ βεβαιότητα τὴν θεώρησι μᾶς προτάσεως ὡς ἀντι-γραμματικῆς. Αὐτὸ παρατηρεῖται γενικὰ σὲ ὅλες τίς ἀναλύσεις νεκρῶν γλωσσῶν.

(γ) 'Η χρῆσι τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων μετὰ ἀπὸ τὰ «ἀρνητικά» ῥήματα δὲν παρατηρεῖται μόνον στίς συμπληρωματικὲς προτάσεις, ποὺ εἰσάγονται μὲ ἀπαρέμφατο (ἐναρθρο-ἀναρθρο)· μαρτυρεῖται ἐπίσης, ὅπως ἤδη ἀνέφερα⁶, σὲ περιπτώσεις κατὰ τίς ὁποῖες ἡ δευτερεύουσα πρότασι εἰσάγεται μὲ συνδέσμους (ὥστε, ὥς, ὅτι). Ἐπειδὴ ὅμως οἱ τύποι αὐτῶν τῶν προτάσεων δημιουργοῦν πρόσθετα προβλήματα ποὺ δὲν ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸ θέμα, περιορίζομαι ἐδῶ στὴν ἐξέτασι τῶν ἀπαρεμφατικῶν συμπληρωματικῶν προτάσεων.

(δ) Θά πρέπει, τέλος, νὰ διασαφηνίσω – καὶ αὐτὸ σὰν συνέχεια τοῦ

5. Βλ. γενικώτερα Lakoff, 1968· Green: 1974, 25 κέξ· Kiparsky-Kiparsky, 1970. 'Η παρουσία ἐγγενῶν χαρακτηριστικῶν σημασιολογικῆς ὁφῆς στὸ λεξικὸ καὶ ἡ συμβολὴ τους στοὺς ἐπιλογικοὺς περιορισμοὺς ἢ στὴν λειτουργία ἢ μὴ ἐνὸς μετασχηματισμοῦ (π.χ. τὰ ῥήματα ἐπικοινωνίας τῆς 'Αγγλικῆς τοῦ τύπου *say, tell* κ.λ.π. δέχονται ὡς συμπλήρωμα τὸ *that* + παρεμφατικὸ τύπο ῥήματος, ἀλλὰ ὄχι τὸ *poss.-ing*) αποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα φώδηγαν φρισμένους γλωσσολόγους μετὰ τὸ 1965 κέξ (Lakoff, McCawley, Postal, Ross, Bach) στὴν ἀπόρριψι τῆς αὐτονομίας τῆς συντάξεως καὶ στὴν παραδοχὴ ἐνὸς νέου προτύπου ἀναλύσεως, τῆς γενετικῆς σημασιολογίας, κατὰ τὴν ὁποία τὸ πρωταρχικὸ σχῆμα κάθε προτάσεως εἶναι σημασιοσυντακτικὸ, τὰ δὲ σημασιολογικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν διαφόρων λέξεων αποτελοῦν πλεον οὐσιαστικὸ παράγοντα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν προτάσεων. Πάρα πολὺ γενικὰ γιὰ τίς βασικὲς θέσεις τῶν δύο θεωρητικῶν προτύπων γλωσσικῆς ἀναλύσεως (μετασχηματιστική/γενετικὴ γραμματικὴ στὴν ὁποία ὁ σημασιολογικὸς τομεὺς εἶναι ἐρμηνευτικὸς, καὶ γενετικὴ σημασιολογία) βλ. F. Dubois-Charlier, M. Galmiche. «La sémantique générative». *Langages* 27, 1972, 3-130, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Seuren, 1974· Brame, 1976. Μπαμπινιώτου, 1977.

6. Βλ. σ. 191, σημ. 1.

(γ) – ὅτι κατὰ τὴν παροῦσα ἀνάλυσι περιορίζομαι, τὶς περισσότερες φορές, στὸ συγκεκριμένο πρόβλημα ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐξέτασι τοῦ θέματος, ἐπισημαίνοντας ἀπλῶς τὰ διάφορα προβλήματα ποὺ προκύπτουν, χωρὶς νὰ ἐπιχειρῶ ὁμῶς καὶ τὴν συστηματικὴ μελέτη τους· καὶ αὐτὸ διότι τὰ δεδομένα μου, ἀλλὰ κυρίως οἱ γνώσεις μας σχετικὰ μὲ τὰ γενικώτερα προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ ἡ μετασχηματιστικὴ ἀνάλυσι τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι τὶς περισσότερες φορές ἀνεπαρκῆ γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι συνθετωτέρων προβλημάτων. Μιὰ τέτοια ἀντιμετώπισι τοῦ θέματος παρουσιάζει βέβαια τὸ μειονέκτημα ὅτι στενεύει πολὺ τὰ ὅρια ἐξετάσεώς του καὶ ἀφίνει πολλὰ ἐρωτηματικά⁷ γιὰ τὸ παρὸν στάδιο ἐρεύνης, ἀποτελεῖ ὁμῶς καὶ τὴν μόνη δυνατότητα προσεγγίσεως τοῦ θέματος ποὺ μὲ ἱκανοποιεῖ.

2. Προταθεῖσες ἀναλύσεις τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων-κριτικὴ ἐξέτασι

2.1. Ἀπόψεις τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς

Τὸ πρόβλημα τῆς χρήσεως τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων ἔχει ἤδη ἀπασχολήσει κατὰ τρόπο γενικὸ φιλολόγους καὶ γραμματικοὺς ὑπὸ τὴν εὐρεῖα ἐννοια τοῦ ὅρου, ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώσῃ ἀπὸ τὶς ἀπόψεις ποὺ ἔχουν διατυπωθῇ στὰ διάφορα ἐγχειρίδια τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς (Kühner-Gerth: 1904³, 210, σημ. 1). Ἐπισημαίνεται, ἐν πρώτοις, ἀπὸ ὅλους ὅτι ἡ χρῆσι τῆς/τῶν ἀρνήσεων (*μή*, *μὴ οὐ*) εὐρίσκεται σὲ συνάρτησι μὲ τὴν σημασία τοῦ κυρίου ρήματος⁸. Τονίζεται ἐπίσης σαφῶς

7. Π.χ. ὁ τρόπος ἀναλύσεως τοῦ ρήματος καὶ μὲ ποιά κριτήρια ἐπιτυγχάνεται, ὁ καθορισμὸς τῆς βαθείας δομῆς τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ἀρνήσεως, ἡ μεταβολὴ τοῦ παρεμφατικοῦ τύπου τοῦ ρήματος τῆς βαθείας δομῆς τῆς συμπληρωματικῆς σὲ ἀπαρέμφατο, ὁ καθορισμὸς κριτηρίων μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιλέγεται κάθε φορὰ ὁ ἀνάλογος τύπος τῶν συμπληρωματικῶν, κ.λ.π.

8. Τὰ ρήματα χαρακτηρίζονται ἀπὸ ὅλους ὡς δηλωτικὰ ἀρνητικῆς ἐννοίας ἢ κωλύματος. Ἀσώπιος: 1858², 582-83· Kühner-Gerth: 1904³, 207· Schwyzler-Debrunner: 1950, 598 «In Abhängigkeit von Ausdrücken negativer Form oder negativen

ὁ πλεοναστικὸς χαρακτήρας τῆς/τῶν ἀρνήσεων⁹. Δὲν καθορίζεται ὁμῶς κατὰ τρόπο συστηματικὸ – μὲ ἐξαίρεσι τὴν γραμματικὴ τῶν Kühner-Gerth – ἡ λειτουργία τῆς/τῶν ἀρνήσεων ἀνάλογα μὲ τὶς ἐπὶ μέρους σημασίες τῶν ρημάτων (π.χ. ἡ χρῆσι τῆς *μή* ἢ τῆς *μή οὐ* μετὰ ἀπὸ τὰ ρήματα ποὺ σημαίνουν ἀρνησι, ἀμφισβήτησι, ἐμπόδιο, ἀποχή, μεταβολὴ ιδέας, φόβο κ.λ.π. ἢ μετὰ ἀπὸ τὰ ρήματα ποὺ δηλώνουν τὸ ἀπίθανο, τὸ ἀδύνατο, τὴν ἀπρέπεια κ.λ.π.) καὶ τὴν ἐκφορὰ τους (καταφατικὴ-ἀποφατικὴ-ἐρωτηματικὴ), οὔτε ἐρμηνεύεται ἡ παράλληλη μαρτυρία τῶν διαφόρων ἀρνητικῶν ἐκφορῶν (*μή*, *μή οὐ*) μετὰ ἀπὸ ρήματα τῆς ἴδιας ρηματικῆς τάξεως (π.χ. μετὰ ἀπὸ ρήματα ποὺ σημαίνουν τὸ ἀπίθανο ἢ τὸ ἀδύνατο) ἢ πολλὰς φορὲς καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ ἴδιο ρῆμα¹⁰.

Ἔτσι ἀναφέρεται πολὺ γενικὰ ὅτι ἡ ἀρνησι *μή* ἀπαντᾷ μετὰ ἀπὸ τὰ ρήματα τοῦ τύπου *εἰργεῖν*, *κωλύειν*, *ἀρνεῖσθαι*, ἡ δὲ *μή οὐ* μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποφατικὴ καὶ ἐρωτηματικὴ¹¹ ἐκφορὰ τῶν ρημάτων αὐτῶν ἢ μετὰ ἀπὸ ρήματα ποὺ ἐκφράζουν τὸ ἀπίθανο, τὸ ἀδύνατο κ.λ.π. (Goodwin-Gulick: 1958, 341· Humbert-Κουρμούλη: 1957, 350), χωρὶς ὁμῶς νὰ διαφοροποιοῦνται οἱ ἐπὶ μέρους κατηγορίες κατὰ τρόπον σαφὴ καὶ γενικὰ παραδεκτὸ ἀνάλογα μὲ τὴν λειτουργία τῆς / τῶν ἀρνήσεων (πλεοναστικὴ-οὐσιαστικὴ) καὶ χωρὶς νὰ καθορίζεται ἀκριβῶς ἡ ἐννοια τοῦ «ἀρνητικοῦ» ρήματος (ἐγγενῆ ἀρνητικά – *κωλύω*, *εἰργω*, *ἀρνοῦμαι* – ἢ ἀρνητικά λόγῳ τῆς ἀποφατικῆς τους χρήσεως – *ἀδύνατόν ἐστι*, *ἀτοπόν ἐστι*, κ.λ.π.).

Ἡ πιὸ ἐμπεριστατωμένη ἐξέτασι τῶν πολλαπλῶν ἀρνήσεων σὲ ἐγχειρίδια παραδοσιακῆς γραμματικῆς ἀπαντᾷ, ὅσο γνωρίζω, στὴν γραμματικὴ

Begriffs erhalten... Infinitivkonstruktionen... gewöhnlich eine Negation...». Humbert-Κουρμούλη: 1957, 350.

9. Βλ. κυρίως Riemann-Cucuel: 1901⁴, 227-28· Goodwin-Gulick: 1958, 341· Humbert-Κουρμούλη: 1957, 350 «Διὰ τὸ μὴ ἀναλαμβάνεσθαι καλῶς τὴν σημασίαν ἣν κέκτηνται αἱ *μή* καὶ οὐ ἀναφορικῶς πρὸς ἀλλήλας εἰς προτάσεις ἐπιδεχομένας ἐννοίαν κωλύματος, ἀφίεται νὰ νοηθῇ ὅτι ἡ μία τῶν δύο ἀρνήσεων – ἡ ἀκόμη καὶ αἱ δύο – εἶναι πλεοναστικαί, διὰ νὰ μὴ εἰπωμεν φορτικαί».

10. Βλ. παραδείγματα σσ. 206-209.

11. Εἰδικὰ γιὰ τὴν ἐρωτηματικὴ ἐκφορὰ τῶν ρημάτων αὐτῶν διευκρινίζεται ἀπὸ τοὺς Goodwin-Gulick (1958, 342) «*μή οὐ* is used also when the leading verb is interrogative implying a negative». Βλ. ἐπίσης Ἀσώπιος: 1858², 582.

τῶν Kühner-Gerth (1904³, 207 κ.ἐξ.) ὅπου κατὰ τὴν διαπραγμάτευσι τοῦ θέματος δὲν γίνεται μόνον μιὰ γενικὴ καὶ ἀόριστη συσχέτισι τῆς/τῶν ἀρνήσεων μὲ τὴν ἐκφορὰ τοῦ κυρίου ρήματος καὶ τὴν σημασία του, ἀλλὰ ἐπιχειρεῖται ἐπὶ πλέον (α) συστηματικὴ καταγραφὴ τῶν διαφόρων ἀρνητικῶν ρημάτων καὶ ρηματικῶν ἐκφράσεων τὰ ὅποια ἐπιδέχονται ἀπλὴ ἢ πολλαπλές ἀρνήσεις καὶ ταξινόμησι αὐτῶν σὲ δύο κατηγορίες ἀνάλογα μὲ τὴν χρῆσι καὶ τοὺς τύπους τῆς / τῶν ἀρνήσεων ποὺ ἐπιδέχονται¹², (β) καταγραφὴ ὅλων τῶν δυνατῶν συντάξεων τῶν διαφόρων ρημάτων ὡς πρὸς τὴν χρῆσι τῆς / τῶν ἀρνήσεων. (γ) Καταβάλλεται, τέλος, προσπάθεια ἐρμηνείας τοῦ φαινομένου τῆς πλεοναστικῆς παρουσίας τῶν ἀρνήσεων¹³.

Γενικὰ θὰ μπορούσαμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἡ παραδοσιακὴ γραμματικὴ στὸν τρόπο ἀντιμετώπισεως τοῦ θέματος ἀνταποκρίνεται στὴν γλωσσικὴ μας διαίσθησι, ὅτι δηλ. ἡ παρουσία τοῦ ἀρνητικοῦ μορφήματος συνδέεται μὲ τὴν σημασία τοῦ κυρίου ρήματος [+ ἀρνητ.]. Ἡ ἄποψι αὕτη ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν μαρτυρία τοῦ ἴδιου φαινομένου σὲ περισσότερες γλώσσες, ὅπου βλέπουμε νὰ ἐπικρατῇ ἡ τάσι ἐνισχύσεως τῆς ἀρνητικῆς ἐννοίας τοῦ ρήματος μὲ τὴν σύγχρονη παρουσία ἄλλων ἀρνητικῶν στοιχείων¹⁴. Μιὰ τέτοια θέσι θὰ ἦταν βέβαια ἀντίθετη μὲ τίς ἀρχές τοῦ δομι-

12. Στὴν πρώτη (Kühner-Gerth: 1904³, 207-209) περιλαμβάνονται ρήματα ποὺ σημαίνουν ἀρνησι, ἀμφισβήτησι, ἀπόκρυψι, ἐναντίωσι, ἀποχή, κώλυσι, μεταβολὴ ἰδέας, κ.λπ., ἐνῶ στὴν δευτέρα περιλαμβάνονται ἐκφράσεις ὅπως οὐ δύναμαι, ἀδύνατος, οὐχ οἶός τ' εἶμι, οὐ δίκαιον, οὐχ οἰῶν σοι ἐστὶ κ.λπ. (Kühner-Gerth: 1904³, κυρίως 211-213). Εἰδικὰ γιὰ τὰ ρήματα τῆς δευτέρας αὐτῆς κατηγορίας ἀναφέρεται: «τὸ μὴ δὲν εἶναι φυσικὰ τὸ περιττὸν ἐκεῖνο καλούμενον μὴ, ἀλλὰ χρησιμεύει προσέτι καὶ εἰς τὸ νὰ ἄρῃ πραγματικῶς τὴν ἐνν. τοῦ ἀπαρεμφ., τὸ δὲ οὐ ἐπαναλαμβάνεται ἐκ τοῦ συντακτικοῦ ἀρνητικῶς καταφατικοῦ ρημ. (ἐκφρασ.) ἵνα ἡ ἀρνησις τοῦ ἀπαρεμφ. ἐκφρασθῇ ἐπὶ μᾶλλον σαφεστέρα». (Kühner (Κύννερρος) - Σταθάκη: 1884, 926-27).

13. «Während nämlich im Deutschen der negative Sinn des Hauptverbs überwiegt, dem sich der Infinitiv als einfache Ergänzung unterordnet: «ich hindere dich zu gehen», «ich leugne im Unrechte zu sein», gewinnt im Griechischen der negative Sinn des ganzen Gedankens: «du sollst nicht gehen», «ich bin nicht im Unrechte», in der Weise das Übergewicht über die grammatisch gebotene Form, dass die implicite im Hauptverb mit inbegriffene Negation nunmehr dem Infinitive ausdrücklich beigefügt wird, und der Infinitiv erscheint damit selbständiger, während das regierende Verb des Hinderns und Leugnens sich zu dem matteren Begriffe des Wollens oder Sagens abschwächt» (Kühner-Gerth: 1904³, 207).

14. Βλ. παραδείγματα σ. 194.

σμοῦ ἢ μὲ τὸ πρότυπο τῆς μετασχηματιστικῆς γραμματικῆς ὅπου ὁ ρόλος τῆς σημασίας εἶναι καθαρά ἐρμηνευτικός καὶ οἱ σημασιολογικοὶ παράγοντες ἀποκλείονται ἐντελῶς κατὰ τὴν ἐξέτασι συντακτικῶν φαινομένων, συμφωνεῖ ὁμως ἀπόλυτα μὲ τὶς ἀρχές τῆς γενετικῆς σημασιολογίας ὅπου ὁ ρόλος τῆς σημασίας κατὰ τὴν συντακτικὴ ἀνάλυσι γίνεται διαρκῶς καὶ σημαντικώτερος. Τὸ βασικὸ μειονέκτημα τῆς παραδοσιακῆς ἀναλύσεως τὸ ὁποῖο ἔχει διαπιστωθῇ καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασι ἄλλων συντακτικῶν προβλημάτων (Μπαμπινιώτου, 1973· Lightfoot: 1975, 20-21· Lakoff: 1968, Introduction, passim) ἐγκεῖται στὴν ἀδυναμία συστηματικῆς περιγραφῆς καὶ ἐρμηνείας τοῦ φαινομένου, σημεῖα στὰ ὁποῖα οὐσιαστικὴ εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς γενετικῆς/μετασχηματιστικῆς γραμματικῆς. Ἔτσι, προκειμένου περὶ τῆς χρήσεως τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων, ἐπισημαίνεται μὲν ἀπὸ τοὺς φιλολόγους καὶ γραμματικοὺς ἡ συνάρτησι τῆς χρήσεως πολλαπλῶν ἀρνήσεων μὲ τὴν σημασία τοῦ κυρίου ρήματος, δὲν ἐπιχειρεῖται ὁμως συστηματικὴ κατηγοριοποίησι τῶν ἐπὶ μέρους ρημάτων μὲ κριτήρια σημασιολογικά, οὔτε καθορίζεται τὸ πρωταρχικὸ σχῆμα τῶν προτάσεων, κυρίως ὡς πρὸς τὴν παρουσία τῆς / τῶν ἀρνήσεων (ἀπουσία τῆς ἀρνήσεως ἀπὸ τὴν βαθεῖα δομὴ-ἢ ἀρνησι στοιχείο τῆς συμπληρωματικῆς), ἢ ὁ τρόπος παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἐκφορῶν τοῦ φωνουμένου λόγου ἀπὸ τὰ πρωταρχικὰ αὐτὰ σχήματα. Δὲν ἐρμηνεύεται, ἐξ ἄλλου, ἡ παράλληλη παρουσία τῶν διαφόρων ἀρνητικῶν ἐκφορῶν μετὰ ἀπὸ ρήματα ποὺ ἀνήκουν στὴν ἴδια σημασιολογικὴ κατηγορία καθὼς καὶ ἡ μεταξύ τους σχέσι ἢ ἡ διαχρονικὴ τους εξέλιξι.

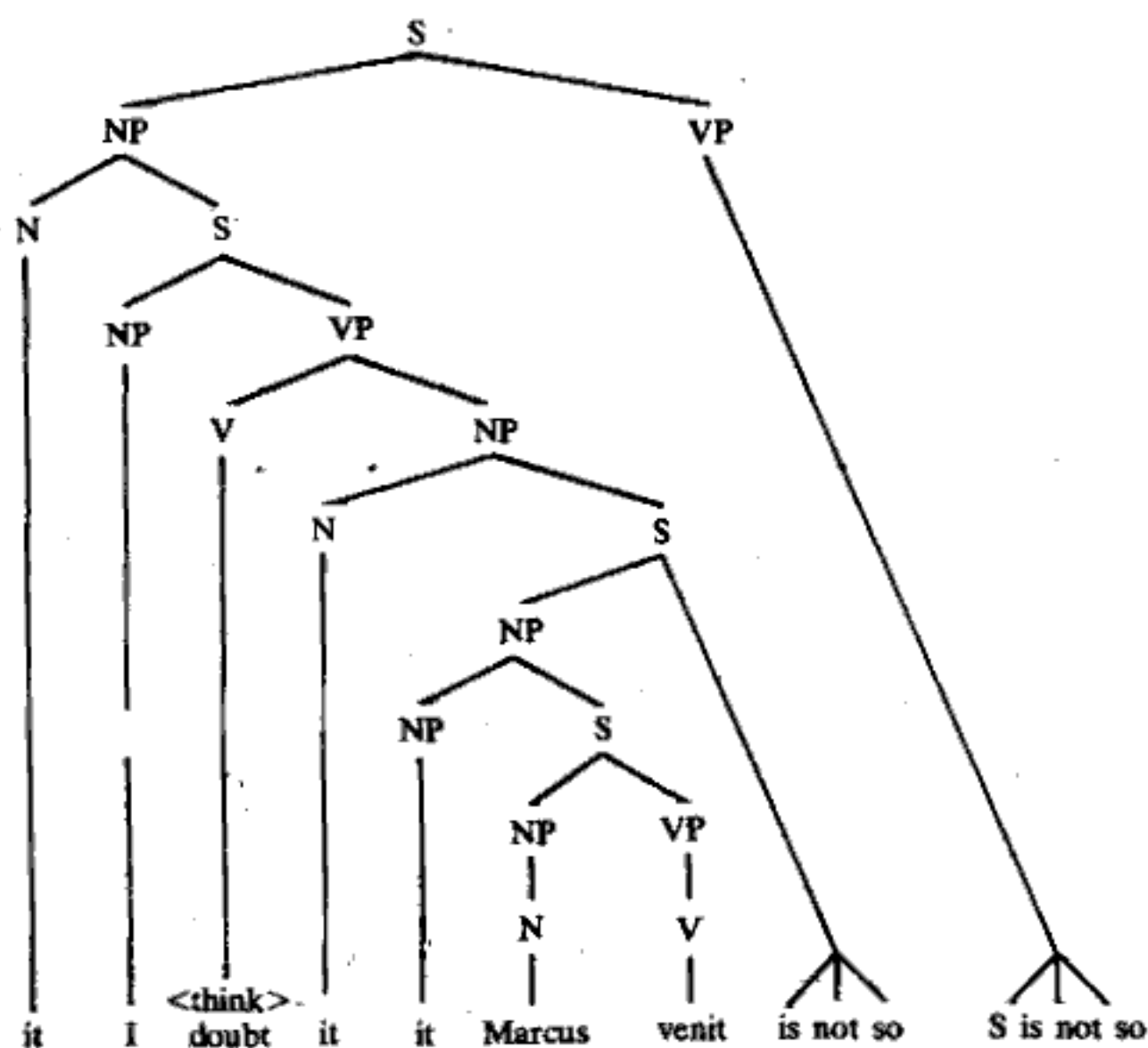
Αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ σημεῖα στὰ ὁποῖα θὰ ἐπιμείνω κατὰ τὴν μετασχηματιστικὴ ἀνάλυσι, ἀκολουθώντας στὶς βασικὲς γραμμὲς τὰ διδάγματα τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς ἢ ὁποῖα παρὰ τὴν ἑλλειψι συστηματικότητος ἀποδεικνύεται πολλὰς φορὲς ἀνυπέρβλητη κατὰ τὴν διαισθητικὴ προσέλασι ἑνὸς φαινομένου.

2.2. Μετασχηματιστικὴ ἀνάλυσι

2.2.1. Ἡ πιὸ συστηματικὴ μετασχηματιστικὴ ἀνάλυσι τῶν «συνδυασμένων ἀρνήσεων», εὐρίσκεται, ὅσο γνωρίζω, στὴν μελέτη τῆς R. Lakoff (1968) καὶ ἀφορᾷ στὴν χρῆσι τῶν συνδέσμων *quin*, *quominus*, *ne* μετὰ ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ ρήματα στὴν Λατινικὴ. Στὴν μελέτη αὕτῃ καθορίζονται,

έν πρώτοις, δύο βασικές τάξεις άρνητικών ρημάτων. Στην πρώτη περιλαμβάνονται άρνητικά ρήματα του τύπου *ignoro*, *dubito* όπου ή άρνησι αποτελεί χαρακτηριστικό του ρήματος. Τα άρνητικά ρήματα της δευτέρας κατηγορίας (*deterreo*, *impedio*, *nego* κ.λπ.), τα όποια είναι και το κύριο αντικείμενο της έρεύνης της, αποτελούν σύνθετες ένότητες στην βαθειά δομή και αναλύονται σε συντακτικό σχήμα που περιλαμβάνει την άρνησι σαν ιδιαίτερο συστατικό της συμπληρωματικής, το δε κύριο ρήμα αποτελείται από τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του αντιστοίχου θετικού¹⁵. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι τα άρνητικά ρήματα της κατηγορίας αυτής απεικονίζονται στο λεξικό με την σημασία του θετικού και με τον περιορισμό να συνοδεύονται από συμπληρωματική πρότασι με την άρνησι ως ιδιαίτερο συστατικό αυτής. Στην ανάλυσί της αυτή ένισχύεται ή Lakoff

15. Π.χ. ή πρότασι *non dubito quin Marcus veniat* απεικονίζεται στην βαθειά δομή ως εξής (Lakoff: 1968, 135) Στο σχήμα αυτό βλέπουμε ότι ή άρνησι αποτελεί ιδιαίτερο συστατικό της προτάσεως (απεικονίζεται στο κόμβο VP), το δε κύριο ρήμα (*dubito*) έχει τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του αντιστοίχου θετικού και συνοδεύεται από συμπληρωματική πρότασι στην όποια ή άρνησι άπαντά στον κόμβο VP ως ιδιαίτερο συστατικό.

ἀπὸ τὸν μορφολογικὸ τύπο τῶν συνδέσμων (*quin, quominus, ne*) οἱ ὁποῖοι περιέχουν στὸν φωνούμενο τύπο τὸ ἀρνητικὸ στοιχείο¹⁶.

Ἡ χρῆσι τῶν διαφόρων συνδέσμων (*qui-, quo-, ἀπαρέμφ., ut+ὑποτακτ.*) ρυθμίζεται κατ' αὐτὴν μὲ τὴν λειτουργία τῶν πλεοναστικῶν μετασχηματιστικῶν νόμων (*redundancy rules*) οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὸν μορφολογικὸ τύπο τοῦ συμπληρωματικοῦ στοιχείου ἀνάλογα μὲ τὶς ἐπὶ μέρους ρηματικὲς κατηγορίες καὶ τὴν ἐκφορά τους (καταφατική-ἀποφατική-ἐρωτηματική). Ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ συμπληρωματικοῦ στοιχείου πὺ ἐπιλέγεται ἐξαρτᾶται ἡ διατήρησι ἢ μὴ τῆς ἀρνήσεως στὸν φωνούμενο τύπο τῆς προτάσεως. Ἐτσι, π.χ., ἂν χρησιμοποιηθῇ ὡς σύνδεσμος ὁ *qui-*, ἡ ἀρνησι τῆς συμπληρωματικῆς προτάσεως παραμένει, σὲ συνδυασμὸ δὲ μὲ τὸ *qui-* μᾶς δίνει τύπο *quin*. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ *quo-* καὶ τὸ *ut*¹⁷.

Ἀντιθέτως, ἂν ὡς συμπληρωματικὸ στοιχείο ὑποτάξεως ἐπιλεγῇ τὸ ἀπαρέμφατο, τότε ἡ ἀρνησι ἀποβάλλεται (*quis ignorabat, Q. Pompeium fecisse foedus? Lakoff: 1968, 131*).

Μὲ τὴν προτεινομένη αὐτὴ ἀνάλυσι τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων, δὲν ἐρμηνεύεται ἡ παρουσία τοῦ *quin* μετὰ ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς πρώτης κατηγορίας (π.χ. *ignoro*), ἐφόσον σ' αὐτὰ ἡ ἀρνησι δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο συστατικὸ τῆς συμπληρωματικῆς. Ἐτσι υἱοθετεῖται μιὰ ἰδιαίτερη λύσι γι' αὐτὴν τὴν κατηγορία, τῆς «ἀντιγραφῆς» τοῦ ἀρνητικοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ ρήματος ἀριστερὰ τῆς συμπληρωματικῆς, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἡ παρουσία τοῦ συνδέσμου *quin* (Lakoff: 1968, 148).

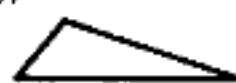
16. Ἡ ἴδια ἀνάλυσι ἰσχύει κατ' αὐτὴν γιὰ τὰ ἀντίστοιχα ἀγγλικά ρήματα, π.χ. *doubt, prevent, deny*, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν στὸ λεξικὸ τὴν μορφή:

doubt

<think> // It S is not so

prevent

<cause> // It S is not so

it S happen

deny

<say> // It S is not so

17. Τὸ *quominus* παράγεται ἀπὸ τὸ *quo* καὶ τὸ *minus* τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται ὡς ἀρνητικὸς τύπος (Lakoff: 1968, 135).

2.2.2. Συναφής προς την ανάλυσι των αρνητικών ρημάτων της R. Lakoff είναι ο τρόπος απεικονίσεως ωρισμένων αρνητικών ρημάτων της 'Αγγλικής, όπως π.χ. τοῦ *dissuade* ὡς *persuade not* (Lakoff, 1971) καὶ τοῦ *fail* ὡς *succeed not* (Karttunen, 1971b). Καὶ οἱ δύο αὐτές ἀναλύσεις, μολονότι δὲν γίνεται συστηματικὴ ἐξέτασι τοῦ τρόπου παραγωγῆς τοῦ ρήματος ἀπὸ τὸ πρωταρχικὸ σχῆμα οὔτε ἀκριβῆς καθορισμὸς τοῦ ἀφηρημένου αὐτοῦ σχήματος¹⁸, στηρίζονται σὲ μιὰ ἀπὸ τίς βασικὲς θεωρητικὲς ἀρχές τῆς γενετικῆς σημασιολογίας κατὰ τὴν ὁποία τὰ μορφήματα τοῦ λεξικοῦ ἐμφανίζονται ὑπὸ τὴν συνήθη μορφή τους μόνον στὸν φωνούμενο λόγο. Στὴν ὑποκειμένη δομὴ τους ἀποτελοῦνται ἀπὸ πρωταρχικὰ σημασιολογικὰ συστατικὰ (semantic primes) δομημένα σὲ συντακτικὰ σχήματα ὑπὸ μορφή δέντρου¹⁹. Τὰ πρωταρχικὰ αὐτὰ σημασιολογικὰ στοιχεῖα συνδυάζονται σὲ εὐρύτερες ἐνότητες μὲ τὴν λειτουργία συντακτικῶν νόμων ποὺ εἶναι ἴδιοι μὲ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν παραγωγή τῶν προτάσεων (prelexical transformations), οἱ δὲ συγκεκριμέναι λέξεις μποροῦν νὰ ὑποκατασταθοῦν στίς σύνθετες ἐνότητες σὲ ὁποιοδήποτε σημείω τῆς παραγωγῆς. Βάσει τῆς ἀρχῆς αὐτῆς τὰ σύνθετα ἀρνητικὰ ρήματα μποροῦν νὰ ἀναλυθοῦν σὲ ἀπλούστερα σημασιολογικὰ στοιχεῖα (στὴν περίπτωσι αὕτῃ στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀντιστοίχου θετικοῦ ρήματος μαζί μὲ τὸ ἀρνητικὸ στοιχεῖο), ἡ δὲ παραγωγή τοῦ φωνουμένου τύπου τῆς λέξεως εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνενώσεως τῶν συστατικῶν αὐτῶν (μὲ τὴν λειτουργία τοῦ νόμου τῆς ἀνυψώσεως τοῦ κατηγορήματος (predicate raising) καὶ τῆς ὑποκαταστάσεώς τους μὲ τὴν συγκεκριμένη λέξι.

Πρὶν προβῶ στὴν ἐξέτασι τῶν κυριωτέρων ἀπόψεων τῆς R. Lakoff σχετικὰ μὲ τὴν παρουσία τῶν πλεοναστικῶν ἀρνήσεων καὶ γενικώτερα μὲ τὸν προτεινόμενο τρόπο ἀπεικονίσεως τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων, θεωρῶ

18. Δὲν πρόκειται γιὰ συστηματικὲς ἀναλύσεις τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων τῆς 'Αγγλικῆς, ἀλλὰ γιὰ τὴν παράθεσι ἀπλῶν παραδειγμάτων τὰ ὅποια ἀναφέρονται παρεκπιτόντως καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἀνάλυσι ἄλλων συντακτικῶν φαινομένων. Ἐτσι, π.χ., ἡ ἀναγωγή τοῦ *dissuade* στὸ *persuade not* ἀναφέρεται σὰν παράδειγμα στὴν σχέσι λειτουργίας ὀρισμένων μετασχηματισμῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μορφημάτων τοῦ λεξικοῦ. Ἡ ἀνάλυσι ἐξ ἄλλου τοῦ *fail* σὲ *succeed not* ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Karttunen ὡς ἓνας «οἰκονομικὸς» τρόπος ἐρμηνείας τῶν ἀρνητικῶν «συναπτακτικῶν» ρημάτων (implicatives).

19. Ἡ δόμησι τῶν συστατικῶν ἐμφανίζει πολλὰς φορὲς τὴν μορφή λογικομαθηματικῶν τύπων (Karttunen, 1971b).

σκόπιμο νὰ ἀναφερθῶ πολὺ σύντομα σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ, κατὰ τὴν γνώμη μου, ἡ θεώρησι τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων ὡς συνθέτων ἐνοτήτων, τουλάχιστο, κατὰ τὸ πρότυπο τῶν προμνημονευθεισῶν ἀναλύσεων.

Ἐν πρώτοις, εἶναι ἐλάχιστες οἱ περιπτώσεις, καὶ αὐτὲς μὲ ἐπιφύλαξι, ὅπου μποροῦμε νὰ καθορίσουμε μὲ βεβαιότητα τὸ ἀντίστοιχο θετικὸ ρῆμα. Γιὰ τὰ περισσότερα δὲν ὑπάρχει ἀντιστοιχία (Kaittunen: 1971b, 9), ἐνῶ ἡ μορφή τὴν ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη ἡ ὑποκειμένη δομὴ καθὼς καὶ οἱ νόμοι οἱ ὅποιοι θὰ ἔπρεπε νὰ λειτουργήσουν γιὰ τὴν συνένωσι τῶν διαφόρων σημασιολογικῶν συστατικῶν σὲ μιὰ ἐνότητα θὰ ἦταν ὑπερβολικὰ σύνθετοι (πρβλ. περιπτώσεις ρημάτων ὅπως *μεταγινώσκω*, *ἀντιλογέω*, *ἀμφισβητῶ*) καὶ πολλές φορές *ad hoc*. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου φαινομενικὰ τουλάχιστον ὑπάρχει ἡ δυνατότης καθορισμοῦ τοῦ ἀντιστοίχου θετικοῦ ρήματος, δημιουργοῦνται τὰ ἑξῆς προβλήματα:

(i) Ὑπάρχουν τὶς περισσότερες φορές περισσότερα τοῦ ἐνὸς ἀρνητικὰ ρήματα τὰ ὁποῖα ἀνταποκρίνονται πρὸς μία γενικὴ θετικὴ ἐννοια· π.χ. *ἀρνοῦμαι*, *ἀπαρνοῦμαι*, *ἐξαρνοῦμαι*, *ἀπαρνος γίγνομαι*, *ἐξαρνος γίγνομαι* κ.λπ. ἐναντι τοῦ [ΛΕΓΩ (ΟΥ)]. Θὰ μπορούσαμε βέβαια νὰ διαφοροποιήσουμε τὴν ὑποκειμένη δομὴ ἀνάλογα μὲ τὶς ἐπὶ μέρους σημασίες τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων. Ἀλλὰ τότε θὰ καταλήγαμε σὲ πολύπλοκα σημασιολογικοσυντακτικὰ σχήματα καὶ σὲ *ad hoc* μετασχηματισμούς, πράγμα ποὺ δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ.

(ii) Δὲν ὑπάρχει πλήρης σημασιολογικὴ ἢ συντακτικὴ ἰσοδυναμία ἐνὸς ἀρνητικοῦ ρήματος μὲ τὸ θετικὸ+ἀρνησι, ἀκόμη καὶ στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ὡς χαρακτηριστικὰ παραδείγματα μᾶς τέτοιας ἀναλύσεως. Ἐτσι, π.χ., ἀποδεικνύεται (Braine: 1976, 23), γιὰ νὰ ἀναφερθῶ στὶς ὑπάρχουσες ἀναλύσεις τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων, ὅτι τὸ *dissuade* δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ *persuade not* διότι στὸ *dissuade* ὑπάρχει, ἐπὶ πλέον, τὸ στοιχεῖο τῆς προσωπικῆς θελήσεως καὶ τοῦ σκοποῦ ἐκ μέρους τοῦ ὁμιλητοῦ²⁰. Ἐπίσης τὸ ἀγγλ. *deny* δὲν ἀντιστοιχεῖ ὡς πρὸς τὶς σημασιολογικοσυντακτικὲς τοῦ χρήσεως πρὸς τὸ *say not*²¹.

20. Στὶς προτάσεις *Mary persuaded Bill not to go* καὶ *Mary dissuaded Bill from going* τὸ *dissuade* «presupposes some sort of intention on the part of the person dissuaded» (Chomsky: 1972, 143).

21. Τὸ *say* καὶ τὸ *deny* ἀνήκουν σὲ διαφορετικὲς σημασιολογικὲς τάξεις (Hooper-Thompson: 1973, 473-486).

Έρχομαι τώρα στο συγκεκριμένο θέμα, δηλ. στην προτεινόμενη από την R. Lakoff ανάλυση των άρνητικών ρημάτων της Λατινικής καθώς και στην έρμηνεία της χρήσεως των συνδέσμων *quin*, *quominus*, *ne* που εξαρτώνται από αυτά.

Θά ήθελα, έν πρώτοις, νά παρατηρήσω ότι ή διαφοροποίηση των δύο ρηματικών κατηγοριών (ρήματα στα όποια ή άρνησι είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και ρήματα τά όποια αναλύονται σε συντακτικά σχήματα) φαίνεται αυθαίρετη και αντιοικονομική εφόσον δέν παρέχονται σημασιο-συντακτικά κριτήρια που νά δικαιολογούν μιá τέτοια διαφοροποίηση.

Έξετάζοντας τώρα την προτεινόμενη ανάλυση της δευτέρας κατηγορίας των άρνητικών ρημάτων που αποτελεί και τό κύριο αντικείμενο έρεύνης διαπιστώνουμε κατ' άρχήν ότι ή ανάλυση αυτή θά μπορούσε νά χαρακτηριστεί ως προβαθμής της σημασιολογικής ανάλυσεως των λέξεων σε πρωταρχικά στοιχεία. Λέω προβαθμής, διότι στην περίπτωση αυτή ό φωνούμενος τύπος δέν είναι αποτέλεσμα ύποκαταστάσεως της ένότητας θετικό άφηρημένο ρήμα+άρνησι, αλλά εισάγεται ύπό την μορφή αυτή στην θαθεία δομή με την διαφορά ότι έχει τά σημασιολογικά χαρακτηριστικά τοϋ αντιστοίχου θετικού και τόν περιορισμό τοϋ συντακτικού σχήματος με τό όποιο περιβάλλεται. Με αυτόν θέβαια τόν τρόπο αποφεύγονται τά προβλήματα της ύποκαταστάσεως τοϋ καταλλήλου φωνουμένου τύπου ρήματος στο άφηρημένο πρωταρχικό σχήμα τό όποιο προκύπτει μετά την λειτουργία τοϋ νόμου της άνυψώσεως τοϋ κατηγορήματος. Όπως ήδη ανέφερα στην άρχή, ή R. Lakoff ώδηγήθηκε στην ανάλυση αυτή των άρνητικών ρημάτων από την μορφολογική δομή των συνδέσμων *quin*, *quominus*, *ne*, οι όποιοι έμφανώς περιέχουν τό άρνητικό στοιχείο, και από την παρουσία τοϋ *any* στην συμπληρωματική, σε προτάσεις τοϋ τύπου:

I prevented John from shooting anybody

I doubt that anyone is telling the truth.

πράγμα τό όποιο αποδεικνύει κατ' αυτήν την «παρουσία άρνήσεως στην κατωτέρα πρότασι» (Lakoff: 1968, 133).

Αφίνοντας πρός στιγμήν τό θέμα της μορφολογικής δομής των συνδέσμων και την σημασία της για μιá τέτοια ανάλυση και έξετάζοντας τις

άγγλικές προτάσεις που άναφέρει, θα μπορούσαμε νά παρατηρήσουμε ότι ή παρουσία του *any* στις δευτερεύουσες αυτές προτάσεις δέν σημαίνει άπαραιτήτως ότι ή άρνησι άποτελεί συστατικό της συμπληρωματικής, έφόσον παρόμοιο φαινόμενο παρατηρείται και σε άλλες περιπτώσεις που δέν επιδέχονται την άνάλυσι αυτή²², είναι δέ δυνατόν νά έρμηνευθή ως άποτέλεσμα του τρόπου δομήσεως των συστατικών της συμπληρωματικής ή όποία έξαρτάται από ρήμα που φέρει τό χαρακτηριστικό [+AF-FECT]²³.

Ως πρός την μορφολογική παραγωγή των λατινικών συνδέσμων *quin*, *quominus*, *ne* δέν μπορώ παρά νά συμφωνήσω ότι είναι έμφανής ή παρουσία του άρνητικού μορίου. Τό σημείο όμως τό όποίο θα ήθελα νά έπισημάνω, ως πρός την παραγωγή κυρίως του *quin*, είναι τό εξής. Μπορεί ό σχηματισμός του *quin*, συγχρονικώς έξεταζόμενος κατά τό πρότυπο της αναλύσεως της, νά συμφωνή μέ την ιστορική του έρμηνεία δέν μπορώ όμως νά παραδεχθώ άνεπιφύλακτα ότι ή σύνθεσί του είχε ψυχολογική πραγματικότητα μέχρι των αυτοκρατορικών χρόνων που χρησιμοποιείται ό σύνδεσμος. Για νά άποδειχθή αυτό, θα πρέπει νά έξεταστούν συστηματικά όλες οι άλλες περιπτώσεις στις όποιες μαρτυρείται ό σύνδεσμος (Lakoff: 1968, 147) είς τρόπον ώστε νά καθοριστή πρωταρχικό σχήμα κοινό σε όλες τις περιπτώσεις. Έξ άλλου ή παρουσία του συνδέσμου μετά από τό *ignoro*, όπου τό ρήμα δέν αναλύεται σε συντακτικό σχήμα, άναφέρεται από την ίδια ως προβληματική.

Έξετάζοντας τώρα αυτόν καθ' έαυτόν τόν τρόπον παραγωγής των άρνητικών ρημάτων (πρωταρχικό σχήμα-νόμοι μέ τους όποιους έπιτυγχάνεται ό φωνούμενος τύπος των προτάσεων) εύρίσκω όρισμένα σημεία τά όποία μέ κάνουν νά είμαι έπιφυλακτική όχι ως πρός την άναγκαιότητα, αλλά ως πρός την δυνατότητα μίας τέτοιας αναλύσεως στο γλωσσικό σύστημα.

Οί περισσότεροι, έν πρώτοις, από τους νόμους που άναφέρει (πλεοναστικοί-μετασχηματιστικοί) είναι *ad hoc*²⁴. Η παραγωγή, έξ άλλ-

22. Π.χ. σε συμπληρωματικές προτάσεις που έξαρτώνται από τύπους όπως *dislike*, *unhappy*, *amaze*, *unlikely* (Stockwell al.: 1973, 272-77).

23. Βλ. τις σχετικές αναλύσεις Stockwell al.: 1973, 235-247 και 272-77.

24. Δέν έρμηνεύεται, π.χ. γιατί μέ τό *qui-* ή άρνησι διατηρείται ως *ne* ή γιατί μέ τό *quo-*, ό άρνητικός τύπος που επιλέγεται είναι τό *minus*.

λου, τῶν τελικῶν τύπων καὶ στὶς δύο ὑποπεριπτώσεις (τύπος *dubito*, τύπος *deterreo*) εἶναι προβληματική, κυρίως στὴν περίπτωση ρημάτων ὅπως *deterreo*, *impedio*, κ.λπ τὰ ὁποῖα στὴν βαθεῖα δομὴ ἐμφανίζονται ἐξηρητημένα ἀπὸ ρῆμα μεταβιθαστικό (*cause*) καὶ ἔχουν τὰ ἴδια τὴν σημασία τοῦ *happen* «συμβαίνει», λαμβάνοντας τὴν τελικὴ τους μορφή μετὰ τὴν «ἐν-θεσι» (*plugging in*) τοῦ κόμβου ὅπου μαρτυροῦνται κάτω ἀπὸ κόμβο τοῦ κυρίου ρήματος *cause* (Lakoff: 1968, 143-46). Μία τέτοια λύσι δὲν με ἱκανοποιεῖ διότι δὲν δικαιολογεῖται ἐπαρκῶς ἡ σημασιολογικὴ συσχέτισι ρημάτων ὅπως *happen* καὶ *prevent* στὴν ὁποία στηρίζεται (Lakoff: 1968, 136)· δημιουργοῦνται ἐξ ἄλλου μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀναλύσεως προβλήματα ὥς πρὸς τὴν σημασία τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων, στὰ ὁποῖα ἀποδίδεται ἡ σημασία τοῦ «συμβαίνει» στὴν βαθεῖα δομὴ, ἀλλὰ ἡ γνωστὴ μεταβιθαστικὴ στὴν ἐπιφανειακὴ. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ δὲν δημιουργεῖται σὲ μιὰ καθαρὰ σημασιολογικὴ ἀνάλυσι ὅπου ὁ φωνούμενος τύπος δὲν ἀπαντᾷ παρὰ στὸ τέλος τῆς παραγωγῆς καὶ ὑποκαθιστᾷ ὁλόκληρὴ τὴν ἐνότητα [ENERΓΩ [ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ [ΟΥ]]].

Δὲν προτίθεμαι νὰ προβῶ σὲ συστηματικὴ ἀξιολόγησι τῆς ἀναλύσεως τῶν δεδομένων τῆς Λατινικῆς ἐφόσον μὰ τέτοια ἐργασία συνεπάγεται καὶ νέα ἐξέτασι τῶν δεδομένων παραδειγμάτων καθὼς καὶ τῆς λειτουργίας τῶν λατινικῶν συνδέσμων στὶς διάφορες περιπτώσεις. Αὐτὸ ποὺ θὰ ἤθελα νὰ τονίσω εἶναι ὅτι ἡ ἀνάλυσι τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων σὲ σύνθετα συντακτικὰ συστήματα δὲν με ἱκανοποιεῖ σὰν θεωρητικὸ σχῆμα ὥστε νὰ τὴν υἱοθετήσω κατὰ τὴν ἐξέτασι τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων τῆς Ἑλληνικῆς οὔτε κατὰ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ προσφέρει πάντοτε ἱκανοποιητικὴ ἐρμηνεία τῶν ἐπὶ μέρους περιπτώσεων.

Ξεκινώντας ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς θὰ ἐπιχειρήσω ἕναν ἄλλο τρόπο ἐρμηνείας, ὁ ὁποῖος σὲ ἀντίθεσι πρὸς τὴν ἀνάλυσι τῶν ρημάτων αὐτῶν στηρίζεται στὴν ἀρχὴ τῆς διατηρήσεως τοὺς ὥς ἐνοτήτων καὶ στὴν εἰσαγωγὴ τοὺς ὑπὸ τὴν μορφή αὐτὴ στὴν ὑποκειμένη δομὴ τῆς προτάσεως.

3. Προτεινόμενη ἀνάλυσι

3.1. Δεδομένα

Κατηγορία Α: Ρήματα ἀρνητικὰ τοῦ τύπου *εἴργειν*, *κωλύειν*, *ἀρνεῖσθαι* κ.λπ.

(i) Ἐκφορὰ καταφατική

(α) Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται μέ ἀρνησι μὴ

(1) ὁ δὲ ἀπαρνός ἐστι μὴ μὲν νοσέειν Ἡροδ. 3. 99

(2) ἃ πρότερον ἀπεκρύπτετο μὴ καθ' ἡδονὴν ποιεῖν Θουκ. 2.53

(3) διεμάχετο ἀσπίδα μὴ φέρειν Ξεν. Ἀνάβ. 5.8.23

(4) οἱ Ἀθηναῖοι οὐ παρήσαν ταῖς ναυσίν, ἀπιστοῦντες αὐτὸν μὴ ἤξειν Θουκ. 2. 101.

(5) τῆς μὲν θαλάσσης εἶργον μὴ χρήσθαι τοὺς Μυτιληναίους Θουκ. 3.6

(6) ἡ πόλις ἀπεψηφίσατο μὴ συστρατεύειν αὐτοῖς Ξεν. Ἑλλην. 3.5.8.

(7) θνητοὺς γ' ἔπαυσα μὴ προσδέσκεσθαι μόρον Αἰσχ. Προμ. 248

(8) (Ἀθηναῖοι) μετέγνωσαν Κερκυραίοις ζυμμαχίαν μὲν μὴ ποιήσασθαι Θουκ. 1.44

(9) ἀποσοβοῦντες ἂν ἐμποδῶν γίγνοιτο τοῦ μὴ ὁρᾶν αὐτοὺς τὸ ὅλον στρατεύμα Ξεν. Κύρ. 2.4.23

(10) τὸν πλεῖστον ὁμιλον τῶν φίλων εἶργον τὸ μὴ προεξιόντας τὰ ἐγγὺς τῆς πόλεως κακουργεῖν Θουκ. 3.1.

(β) Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται χωρὶς ἀρνησι

(11) σχήσω σε πηδᾶν Εὐρ. Ὀρέστ. 263

(12) ἡ τοῦ θεοῦ ἐορτὴ διεκώλυέ με ἀποθνήσκειν Πλατ. Φαίδ. 61α.

(13) Κλεισθένης ραψωδοὺς ἔπαυσε ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι Ἡροδ. 5.67

(14) καλῶς ἠδ' ἀλαβοῦντο μηδέποτε ἐμποδῶν ἐν τῷ πρόσθεν εἶναι Πρωταγόρου Πλάτ. Πρωτ. 315β.

(15) τοῦ δὲ δραπετεύειν δεσμοῖς ἀπείργουσιν Ξεν. Ἀπομν. 2.1.16

(16) φυλαττόμενος τὸ ἀπεχθάνεσθαι Ξεν. Κύρ. 3. 1. 27

(17) καὶ κωλύσειε τοῦ καίειν Ξεν. Ἀνάβ. 1.6.2

(18) ἀποσχόμενον τοῦ ὑπὲρ τὸν κόρον τῶν τοιούτων ἀπτεσθαι Ξεν. Ἀπομν. 1.3.7

* (19) ὁ δὲ ἀπαρνός ἐστι μὴ οὐ νοσεῖν

* (20) διεμάχετο ἀσπίδα μὴ οὐ φέρειν

* (21) τοῦ μὴ οὐ δραπετεύειν δεσμοῖς ἀπείργουσι

(ii) Ἐκφορὰ ἀποφατική

(α) Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται μέ ἀρνησι μὴ οὐ

(22) ἐγὼ τοι οὐκ ἀμφισβητῶ μὴ οὐχὶ σὲ εἶναι σοφώτερον ἢ ἐμέ. Πλατ. Ἰππ. 2. 369d

(23) οὐδεὶς ἂν ἀντιγνωμονήσειε μὴ οὐχὶ τὸ πᾶν διαφέρειν Ξεν. Κύρ. 4.3.8

(24) οὐτι μὴ σφαλῶ... τὸ μὴ οὐ δεῖξαι Σοφ. Τραχ. 621

(25) οὐκ ἐναντιώσομαι τὸ μὴ οὐ γεγωνεῖν πᾶν Αἰσχ. Προμ. 786-7

(26) οὐκ ἀπασχόμεν τὸ μὴ οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν ἀπ' ἐκείνου Πλατ. Πολιτ. 354b

(27) ἀλλ' οὐδεῖς σοι, ἔφη, ἀντιλέγει τὸ μὴ οὐ λέξειν... Ξεν. Συμπ. 3.3

(8) Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται χωρὶς ἀρνησι

(28) δρᾶσαι οὐκ ἀρνούμεθα Αἰσχ. Εὐμ. 611

(29) οὐδὲ διακωλύουσι ποιεῖν ὧν ἂν ἐπιθυμῆς Πλατ. Λύσ. 207c

(γ) Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται μὲ ἀρνησι μὴ

(30) οὐδὲ μ' ὄμματος φρουρὰ παρῆλθε, τόνδε μὴ λεύσσειν στόλον Σοφ. Τραχ. 225-6.

(31) οὐ πολὺν χρόνον μ' ἐπέσχον μὴ με ναυστολεῖν ταχύ Σοφ. Φιλ. 348-9

(32) καὶ φημι δρᾶσαι κοῦκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μὴ Σοφ. 'Αντιγ. 443

(33) οὐκ ἂν ἐσχόμεν τὸ μ' ἀποκλῆσαι τοῦμόν ἄθλιον δέμας Σοφ. Οἶδ. Τύρ. 1387.

(34) οὐδὲ διὰ ταῦτα ἀσχολίαν ἔχει τὸ μὴ πράττειν ἀεὶ τὸ δεόμενον Ξεν. 'Ελλην. 6.1.16

(35) οὐδεῖς.... τοῦ μὴ πλέον ἔχειν ἀπετράπετο Θουκ. 1. 76

(iii) 'Εκφορὰ ἐρωτηματικὴ

Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται μὲ ἀρνησι μὴ οὐ

(36) Τί δῆτα μέλλεις μὴ οὐ γεγωνίσκειν τὸ πᾶν; Αἰσχ. Προμ. 627

(37) εἰ δὲ γενησόμεθα ἐκεῖ βασιλεῖ, τί ἐμποδὼν μὴ οὐχί... ὕβριζομένους ἀποθάνειν Ξεν. 'Ανάθ. 3. 1. 13.

(38) τήν γε τῶν ζώων ποιήσιν πάντων τίς ἐναντιώσεται μὴ οὐχί 'Ερωτος εἶναι σοφίαν; Πλατ. Συμπ. 197a

(39) ἐπεὶ τίνα οἶει ἀπαρνήσεσθαι μὴ οὐχί καὶ αὐτὸν ἐπίστασθαι τὰ δίκαια καὶ ἄλλους διδάζειν; Πλατ. Γοργ. 461c

Κατηγορία Β: Ρήματα ποὺ σημαίνουν τὸ ἀπίθανο, ἀδύνατο, ἀπρέπεια κ.λπ.

(α) Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται μὲ ἀρνησι μὴ οὐ

(40) οὐδεῖς οἷός τ' ἐστὶ ἄλλως λέγων μὴ οὐ καταγέλαστος εἶναι Πλατ. Γοργ. 509a

(41) οὐκ οἰκός ἐστι 'Αθηναίους ἐργασαμένους πολλὰ ἤδη κακὰ Πέρσας μὴ οὐ δοῦναι δίκας τῶν ἐποίησαν 'Ηροδ. 7.5

(42) ὥστε πᾶσιν αἰσχύνην εἶναι μὴ οὐ συσπουδάζειν Ξεν. 'Ανάθ. 2. 3. 11

- (43) δῆμον τε αὖ ἄρχοντος ἀδύνατα μὴ οὐ κακότητα ἐγγίγνεσθαι Ἡροδ. 3. 82
 (44) τὴν δέ γε μὴν θηρευτικὴν ἄλογον τὸ μὴ οὐ τέμνειν διχῇ Πλατ. Σοφ. 219e
 (45) οὐδὲ ὁσιόν ἐμοιγε εἶναι φαίνεται τὸ μὴ οὐ βοηθεῖν τούτοις τοῖς λόγοις
 πάντα ἄνδρα Πλατ. Νόμ. 891a
 (8) Τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται μὲ ἀρνησι μὴ
 (46) καὶ οὐκ εἰκὸς εἶναι... Λακεδαιμονίους ἀπὸ μὲν σφῶν (τῶν Ἑλλήνων)
 ἐλευθεροῦν νῦν τοὺς Ἑλλήνας, ἀπὸ δ' ἐκείνων.... μὴ ἐλευθερῶσαι Θουκ. 8.
 46
 (47) (Ἄνυτος ἔφη) οὐχ οἷόν τ' εἶναι τὸ μὴ ἀποκτεῖναί με. Πλατ. Ἀπολ. 29c.

3.2. Λειτουργία τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων-τρόπος παραγωγῆς τῶν διαφόρων συντακτικῶν σχημάτων

3.2.1. Γενικά. Ἐξετάζοντας τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα παρατηροῦμε ὅτι ἡ κατηγοριοποίησί τους ἐγίνε ἀρχικὰ μὲ βάση τὴν σημασία τοῦ κυρίου ρήματος καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐκφορᾶς του. Στὴν κατηγορία Α κατατάσσονται τὰ κυρίως ἀρνητικὰ ρήματα (ἐγγενῆ ἀρνητικὰ) ποὺ σημαίνουν κῶλυσι, ἐναντίωσι, ἀμφισβήτησι, ἀρνησι, μεταβολὴ ἰδέας κ.λ.π. Στὴν κατηγορία Β κατατάσσονται τὰ ρήματα ποὺ σημαίνουν τὸ ἀπίθανο, τὸ ἀδύνατο, τὴν ἀπρέπεια κ.λ.π. καὶ εἶναι βασικῶς μὲν θετικά, ἀλλὰ λόγω τῆς προστιθεμένης ἀρνήσεως (εἴτε ἐν συνθέσει εἴτε ἐν συντάξει) προσλαμβάνουν ἀρνητικὴ σημασία. Σημειωτέον ὅτι οἱ δύο αὐτὲς κατηγορίες ρημάτων ἀναφέρονται ἤδη στὰ ἐγχειρίδια τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς.

Στὰ παραδείγματα τῆς κατηγορίας Α διακρίνουμε τρεῖς διαφορετικὲς ὑποκατηγορίες, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκφορὰ τοῦ κυρίου ρήματος (καταφατική-ἀποφατική-ἐρωτηματική), ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ἐξαρτᾶται ἡ παρουσία πλεοναστικῶν ἀρνήσεων (μὴ, μὴ οὐ). Τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Β μαρτυροῦνται ὑπὸ τὸν ἀρνητικό τους τύπο, ἢ, κατὰ κυριολεξία, ἀποτελοῦν ἀντικείμενο ἐξετάσεως ὡς πρὸς τὴν χρῆσι τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων ἐφόσον ἀπαντοῦν μὲ ἀρνησι²⁵. Τὸ ἀπαρέμφατο ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὰ ἐμφανίζει ἀρνησι μὴ ἢ μὴ οὐ, οὐδέποτε δὲ ἀπαντᾷ ἀνευ ἀρνήσεως· ὅταν ἀπαντᾷ καταφατικῶς, ἡ σημασία του εἶναι διαφορετικὴ.

Ἡ συμπληρωματικὴ ἀπαρεμφατικὴ πρότασις ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ

25. Ἐξαιρέσι ἀποτελοῦν τὰ ρήματα τοῦ τύπου αἰσχύνομαι, αἰσχρόν ἐστι κ.λ.π.

ἀρνητικὰ αὐτὰ ρήματα καὶ τῶν δύο κατηγοριῶν ἐκφέρεται μὲ ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο· ἡ πτώσι τοῦ ἐνάρθρου ἀπαρεμφάτου (γενική, αἰτιατική) ρυθμίζεται ἀπὸ τὸ κύριο ρήμα μὲ τὸ ὁποῖο συντάσσεται.

Σκοπὸς τῆς ἀναλύσεως ποὺ θὰ ἐπιχειρήσω εἶναι νὰ δείξω ὅτι οἱ πολλαπλές ἀρνήσεις ποὺ ἐμφανίζονται στὰ ἀνωτέρω δεδομένα δὲν ἔχουν ἐνιαία προέλευσι οὔτε ἐπιδέχονται τὴν ἴδια ἐρμηνεία. Ἡ λειτουργία τῆς/τῶν ἀρνήσεων (πλεοναστική-οὐσιαστική ἀρνησι τῆς συμπληρωματικής) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σημασία τοῦ κυρίου ρήματος. Ἐτσι δικαιώνεται ἡ παραδοσιακὴ κατηγοριοποίησι τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων σὲ δύο κατηγορίες, μὲ κριτήρια σημασιολογικά. Στὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α ἡ ἀρνησι εἶναι σαφῶς πλεοναστική μὲ σαφῆ κατανομή τῶν τύπων *μή-μή οὐ* (καταφατική ἐκφορά – ἀποφατική-ἐρωτηματική). Στὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Β ἡ ἀρνησι *μή* ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς συμπληρωματικής, ἐνῶ ἡ *μή οὐ* εἶναι πλεοναστική (τύπος *μή οὐ*).

Ἡ ἐξέτασι τῆς λειτουργίας τῶν ἀρνήσεων στὶς δύο ρηματικὲς κατηγορίες συνεπάγεται τὸν καθορισμὸ τῶν πρωταρχικῶν σχημάτων τῶν προτάσεων καὶ στὶς δύο περιπτώσεις καθὼς καὶ τῶν διαδικασιῶν μὲ τίς ὁποῖες ἐπιτυγχάνονται οἱ φωνούμενοι τύποι τῶν διαφόρων συντακτικῶν ἐκφορῶν ἀπὸ τὰ πρωταρχικὰ σχήματα.

Πρὶν ἀρχίσω τὴν ἐξέτασι τοῦ κυρίου θέματος (σημασιολογικά κριτήρια κατηγοριοποιήσεως τῶν ρημάτων-μετασχηματισμοί), θὰ πρέπει νὰ προβῶ σὲ ὠρισμένες διευκρινήσεις ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸ τῆς βασικῆς δομῆς τῶν βασικῶν συντακτικῶν σχημάτων καθὼς καὶ τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων ποὺ συνεπάγεται ἡ μετασχηματιστικὴ ἀνάλυσι.

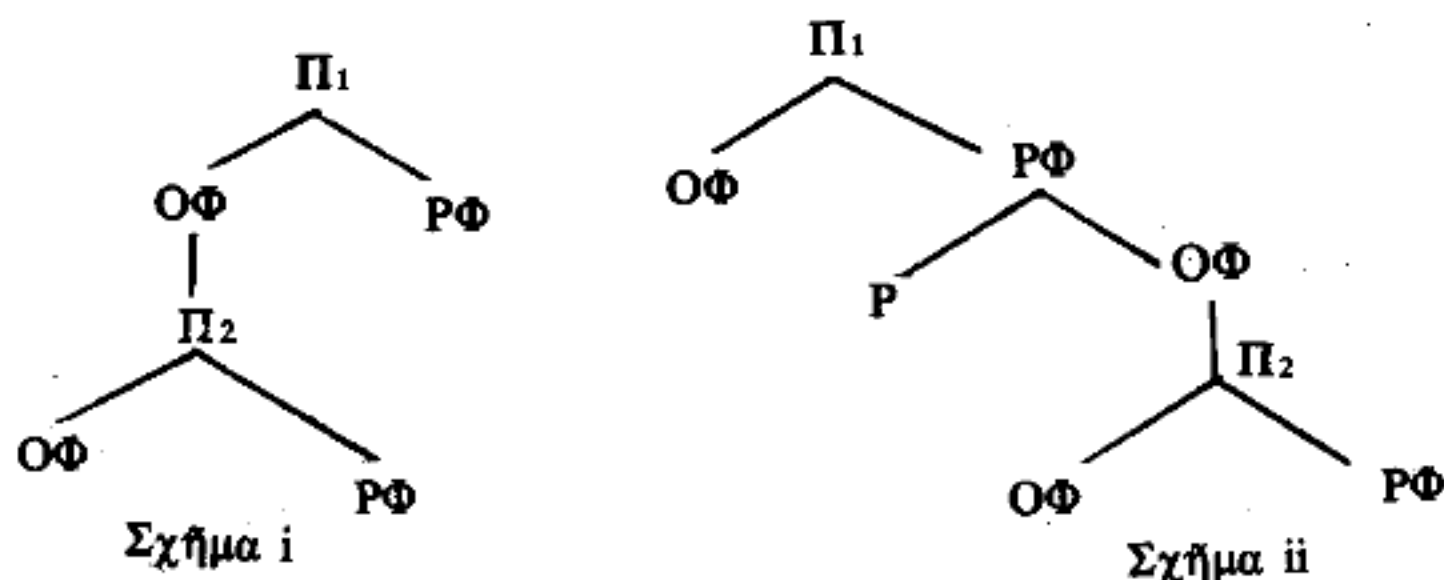
Ὅπως ἤδη ἀνέφερα στὴν ἀρχή, ἡ ἐξέτασί μου περιορίζεται στὴν λειτουργία τῶν πολλαπλῶν ἀρνήσεων μὲ ἀπαρεμφατικὲς συμπληρωματικὲς προτάσεις ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ρήμα ἀρνητικό. Τὰ ἀπαρέμφατα αὐτὰ (ἀναφέρομαι ἐδῶ στὰ ἀνάρθρα), ὅπως ἔχει δειχθῆ ἀπὸ μετασχηματιστικὲς ἀναλύσεις τόσο τῆς Ἑλληνικῆς²⁶ ὅσο καὶ ἄλλων γλωσσῶν²⁷, ἀποτελοῦν

26. Andrews, 1971σ· Lightfoot: 1975, 25-48· Μπαμπινιώτου, 1973· Θεοφανοπούλου-Κοντοῦ, 1973· Miller, 1974.

27. Ἡ βιβλιογραφία τῶν συμπληρωματικῶν προτάσεων εἶναι πολὺ μεγάλη. Ἀναφέρω ἐδῶ μερικὲς βασικὲς ἐργασίες: Rosenbaum, 1967· Lakoff, 1968· Bresnan, 1970, 1972. Stockwell, αλ: 1973, 502-599· Esau, 1973· Kiparsky-Kiparsky, 1970· Lightfoot: 1975, 24-48 καὶ ἄλλ. Menzel, 1975.

πρότασι στὴν βαθεῖα δομὴ μὲ παρεμφατικό τύπο ρήματος ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ κόμβο ΟΦ. Ἀνάλογα τώρα μὲ τὴν λειτουργία τοῦ ἀπαρεμφάτου ὡς ὑποκειμένου²⁸ ἢ ἀντικειμένου τοῦ κυρίου ρήματος ἢ ΟΦ ἐξαρτᾶται ἀμέσως ἀπὸ τὴν κυρία πρότασι Π₁ (σχῆμα i) ἢ ἀπὸ τὸν κόμβο ΡΦ (Σχῆμα ii)²⁹

Σχηματικά ἡ βαθεῖα δομὴ ἀπεικονίζεται ὡς ἐξῆς³⁰:

ὅπου μὲ τὸ Π₁ δηλοῦμε τὴν κυρία πρότασι καὶ μὲ τὸ Π₂ τὴν συμπληρωματικὴ ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ κόμβο ΟΦ καὶ ἡ ὁποία ἀνάλογα μὲ τὴν θέσι τῆς λειτουργεῖ ὡς ὑποκείμενο ἢ ὡς ἀντικείμενο³¹.

28. Βλ. π.χ. τὰ παραδείγματα στὰ ὁποῖα τὸ κύριο ρῆμα εἶναι ἀπρόσωπο τοῦ τύπου *οὐχ δσιὸν ἐστι, οὐκ εἰκὸς ἐστι, ἀδύνατόν ἐστι* κ.λπ.

29. Αὐτὸ στὶς περιπτώσεις ὅπου τὸ πρότυπο περιγραφῆς ἀκολουθεῖ τὶς βασικὲς ἀρχές τοῦ Chomsky (1965) ὡς πρὸς τὴν διατύπωση τῶν κανόνων φραστικῆς δομῆς. Πρὸβλ. Rosenbaum, 1967· Lakoff, 1968· Kiparsky-Kiparsky, 1970· Andrews, 1971. Πρὸβλ. ἀντιθέτως τὸ ἀντίστοιχο πρότυπο ἀναλύσεως τῶν Stockwell, al 1973. Menzel, 1975 ποὺ στηρίζεται βασικά στὸ ἔργο τοῦ Fillmore, Case Grammar.

30. Δὲν θὰ ἀναφερθῶ στὰ ἰδιαίτερα προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ ὁ καθορισμὸς τῆς βαθείας δομῆς τῶν συμπληρωματικῶν προτάσεων, οὔτε στὸν τρόπο λειτουργίας τῶν μετασχηματισμῶν μὲ τοὺς ὁποῖους ὁ παρεμφατικὸς τύπος τοῦ ρήματος τῆς βαθείας δομῆς μετατρέπεται σὲ ἀπαρέμφατο καὶ στὴν σχέσι ποὺ ἔχουν μεταξὺ τους οἱ διάφοροι τύποι τῶν φωνουμένων προτάσεων. Τὸ θέμα αὐτὸ δὲν ἔχει ἀμεση σχέση μὲ τὸ γενικώτερο πρόβλημα ποὺ μὲ ἀπασχολεῖ, συνεπάγεται δὲ ἐπίσης τὴν παράλληλη ἐξέτασι τῶν προτάσεων ποὺ εἰσάγονται μὲ ἄλλα συμπληρωματικὰ στοιχεῖα (σύνδεσμος, κατηγορηματικὴ μετοχή).

31. Ἰδιαίτερο πρόβλημα κατὰ τὸν καθορισμὸ τῆς βαθείας δομῆς τῶν συμπληρωματικῶν ἀποτελεῖ ἡ παρουσία ἢ μὴ κόμβου *it* ἀριστερὰ τῆς Π₂ (Stockwell al: 1973, 527-529· Jacobsen: 1976, 85 κέξ.). Μὲ βάση τὰ νεώτερα δεδομένα τῆς ἐρεῦνης υἱοθετῶ ἐδῶ τὸ ἀνωτέρω σχῆμα (βλ. ἀντιθέτως Θεοφανοπούλου-Κοντοῦ, 1973). Τὸ θέμα πάντως χρήζει συστηματικῆς ἐξετάσεως μὲ βάση καὶ τὰ δεδομένα τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἰδιαίτερο πρόβλημα ἀποτελεῖ ἡ παρουσία ἐνάρθρου ἀπαρεμφάτου, ὁ σχηματισμός τοῦ ὁποίου ἐπιδέχεται δύο ἐρμηνεῖες³².

(i) Ξεκινᾶμε ἀπὸ τὸ ἴδιο σχῆμα βαθείας δομῆς ποὺ ὑπέθεσα γιὰ τὸ ἀναρθρο ἀπαρέμφατο, ὅπου λειτουργεῖ ὁ νόμος τῆς ὀνοματοποιήσεως (Lightfoot:1975, 40). Ἡ πτώσι τοῦ ἀπαρεμφάτου ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν πτώσι μὲ τὴν ὁποία συντάσσεται τὸ ρῆμα.

(ii) Ἀποβλέποντας βασικά στὴν σημασιολογικὴ διαφοροποίησι τῶν δύο συντάξεων³³, ξεκινᾶμε ἀπὸ διαφορετικὸ σχῆμα βαθείας δομῆς· στὴν περίπτωσι βέβαια αὕτη εἶναι προβληματικὸς ὁ καθορισμός τοῦ σχήματος αὐτοῦ³⁴.

Κλίνω μᾶλλον ὑπὲρ τῆς δευτέρας αὐτῆς ἀπόψεως χωρὶς ὅμως νὰ εἶμαι σὲ θέσι, πρὸς τὸ παρὸν τουλάχιστον, νὰ καθορίσω ποιὸ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ σχῆμα αὐτό. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συστηματικὴ ἐξέτασι τῆς λειτουργίας τοῦ ἐνάρθρου ἀπαρεμφάτου, τῆς σημασίας του, τῆς σχέσεώς του μὲ τὸ ἀναρθρο ἢ μὲ τοὺς ἄλλους συναφεῖς τύπους τῶν συμπληρωματικῶν προτάσεων, καθὼς ἀκόμη καὶ τῆς διαχρονικῆς ἐξελίξεως τῆς συντάξεως³⁵.

Ἐνα δεύτερο πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζουμε ἀφορᾷ στὸν καθορισμὸ τῆς βαθείας δομῆς τῶν ἀρνητικῶν καὶ κυρίως τῶν ἐρωτηματικῶν προτάσεων· καὶ αὐτὸ ὄχι τόσο διότι ὠρισμένα ἀπὸ τὰ δεδομένα μας ἐκφέρονται ἀρνητικῶς καὶ ἐρωτηματικῶς, ἀλλὰ κυρίως λόγω τῆς ὁμοιότητος τῆς ἐκφορᾶς τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων στὶς ἀρνητικὲς καὶ ἐρωτηματικὲς προτάσεις, κυρίως στὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φιλολόγους καὶ γλωσσολόγους τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς ἔχουν ἤδη ἐπισημάνει τὸ φαινόμενο καὶ ἀναφέρουν ἀπλῶς

32. Οἱ οὐσιαστικὲς ὁμοιότητες τοῦ ἐνάρθρου ἀπαρεμφάτου τῆς Ἑλληνικῆς μὲ τὸ ρῆμα (ἐκφράζει φωνή, διάθεσι, ποιόν) καὶ ἡ κοινὴ λειτουργία μὲ τὸ ἀναρθρο, συνηγοροῦν, κατὰ τὴν γνώμη μου, ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι μπορεί νὰ παρασταθῇ στὴν βαθεῖα δομὴ ὡς πρότασι μὲ τὸν ἀντίστοιχο παρεμφατικὸ τύπο τοῦ ρήματος.

33. «Πολλὰ ρήματα καὶ ρηματικαὶ ἐκφρ. κανονικῶς σὺν ἀπλῶ ἀπαρεμφ. συντασσόμενα, συντάσσονται ἐνίοτε καὶ σὺν ἀπαρεμφ... Τὸ ἀντικείμενον τότε δὲν δηλοῖ τὴν ἀπλήν ἐνέργειαν, ἀλλὰ μόνιμόν τινα κατάστασιν» Kühner (Κύννερως) – Σταθάκης: 1884, 733.

34. Ἐνας πιθανὸς τρόπος ἀπεικονίσεως θὰ ἦταν μὲ τὴν προσθήκη ἐνὸς ὀνόματος ἀριστερὰ τοῦ κόμβου Π₂ (πρὸβλ. ἀγγλ. *the shooting of the lions* ἀπὸ πρωταρχικὸ σχῆμα *THE ACT [X shoots the lions]* (Stockwell, α: 1973, 569).

35. Βλ. Kühner-Gerth: 1904³, 37-46.

ὅτι τὸ *μη οὐ* χρησιμοποιεῖται ὅταν τὸ κύριο ῥήμα εἶναι ἐρωτηματικό, καὶ συνεπάγεται ἀρνήσι (Goodwin-Gulick:1958, 342· Ἀσώπιος; 1858², 582).

Τὸ πρόβλημα ὁμῶς τὸ ὁποῖο προκύπτει ἀπὸ τὴν σύνταξι αὐτὴ καὶ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ γίνῃ ἀντικείμενο ἐξετάσεως εἶναι ἂν ἡ χρῆσι τοῦ *μη οὐ* εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀναμενομένης ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως ἢ ἂν ἀπηχῇ γενικώτερη σχέσι ἐρωτήσεως καὶ ἀρνήσεως (περίπτωσι κατὰ τὴν ὁποία ἀπαντᾷ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἀπαντήσεως ποὺ συνεπάγεται ἡ ἐρώτησι). Μιὰ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ἀπάντησι στὸ πρῶτο σκέλος τοῦ ἐρωτήματος προϋποθέτει τὴν μαρτυρία καὶ ἀνάλυσι παραδειγμάτων ἐρωτηματικῶν προτάσεων ἐκφερομένων μὲ *μη οὐ* ποὺ συνεπάγονται ἀπάντησι καταφατικῇ. Ἐφόσον παρόμοια παραδείγματα δὲν παραδίδονται, τουλάχιστον στὰ γνωστὰ ἐγχειρίδια τῆς γραμματικῆς, τὸ πρόβλημα παραμένει ἀνοικτὸ ἕως ὅτου ἐπιχειρηθῇ μιὰ συστηματικὴ μελέτη τῶν ἐρωτηματικῶν προτάσεων, τοῦ πρωταρχικοῦ σχήματος ἀπὸ τὸ ὁποῖο παράγονται οἱ διάφοροι φωνούμενοι τύποι καθὼς καὶ τῶν διαφόρων περιπτώσεων καὶ συνθηκῶν κατὰ τὶς ὁποῖες χρησιμοποιοῦνται (*illocutionary force*). Θὰ πρέπει πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ εἶδος τῆς ἀναμενομένης ἀπαντήσεως ἐπηρεάζει τὴν δομὴ τῆς ἐρωτηματικῆς προτάσεως, ὅπως γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν χρῆσι τῶν μορίων μὲ τὰ ὁποῖα εἰσάγεται καὶ τὰ ὁποῖα ποικίλλουν ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τῆς ἀπαντήσεως³⁶. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι θὰ πρέπει τὸ στοιχεῖο αὐτό, νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν στὸ σύστημα περιγραφῆς τῶν προτάσεων καὶ νὰ ἐνταχθῇ εἴτε κάπου στὴν βαθεῖα δομὴ, εἴτε στοὺς πραγματολογικοὺς παράγοντες ποὺ ἐπηρεάζουν τὶς διαφορὲς χρήσεις τους. Ἄν τώρα ἀποδεχθοῦμε ὅτι στὴν ἐρωτηματικὴ ἐκφορὰ τῶν ἀρνητικῶν ῥημάτων χρησιμοποιεῖται τὸ *μη οὐ* ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀναμενόμενη ἀπάντησι, τότε θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε μιὰ βαθύτερη σημασιολογικὴ σχέσι ἐρωτήσεως καὶ ἀρνήσεως ἢ ὁποία νὰ ἀπηχῇ κοινὲς συντακτικὲς λειτουργίες.

36. Ἔτσι, π.χ. μόρια ὅπως τὸ *ἀρα* καὶ τὸ *ἢ* εἶναι ἀδιάφορα ὡς πρὸς τὴν ἀναμενόμενη ἀπάντησι. Ἀντιθέτως τὰ *ἀρα οὐ*, οὐκοῦν συνεπάγονται ἀπάντησι καταφατικῇ (πρβλ. Ξεν. Κύρ. 2.4.15 οὐκοῦν δοκεῖ σοι, ἔφη ὁ Κύρος, συμφέρον εἶναι τὸ λεληθέναι ἡμᾶς ταῦτα βουλευόντας; ἐνῶ τὰ *ἀρα μή*, μῶν (= *μη οὐν*) ἀπάντησι ἀποφατικῇ (μῶν ἄλγος ἰσχεις; Σοφ. Φιλ. 734). Γενικὰ ἡ ἐρωτηματικὴ πρότασι εἰσάγεται μὲ τὸ *οὐ* ὅταν ἡ ἀναμενόμενη ἀπάντησι εἶναι καταφατικῇ (οὐχ οὕτως ἔλεγες; Πλάτ. Πολιτ. 334b), ἐνῶ μὲ τὸ *μη* ὅταν προσδοκᾶται ἀπάντησι ἀρνητικῇ (ἀλλὰ γάρ, ἔφην ἐγώ, μή σε κατακωλύω... ἀπιέναι ἤδη βουλόμενον; Ξεν. Οἰκ. 12.1).

3.2.2. Διαφοροποιήσι τών ρημάτων-σημασιοσυντακτικά κριτήρια. Έρχομαι τώρα στο βασικό μου θέμα που συνίσταται στον καθορισμό κριτηρίων διαφοροποίησης τών «άρνητικών» ρημάτων σε δύο σημασιολογικές τάξεις από τις οποίες εξαρτάται ή λειτουργία τών μετασχηματισμών που ρυθμίζουν την θέση και τα είδη τών άρνήσεων στην κάθε κατηγορία. Πριν εξετάσω όμως τα κριτήρια αυτά θεωρώ απαραίτητο να διασαφηνίσω την έννοια της σημασιολογικής τάξεως και την γενικότερη συμβολή της στην θεωρία της μετασχηματιστικής γραμματικής. Ο ακριβής προσδιορισμός της έννοιας της σημασιολογικής τάξεως³⁷ και ο ρόλος της γενικά στην λειτουργία τών μετασχηματιστικών νόμων αποτελούν ούσιαστική συμβολή της R. Lakoff (1968) στην θεωρία της μετασχηματιστικής συντάξεως. Έτσι στην μελέτη της τών συμπληρωματικών προτάσεων της Λατινικής αποδεικνύει ότι ποικιλία συντακτικών φαινομένων ρυθμίζονται από τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του κυρίου ρήματος, καθοριζόμενων με τον τρόπο αυτό διαφόρων σημασιολογικών τάξεων με κριτήρια σημασιοσυντακτικά. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ο χωρισμός τών ρημάτων σε σημασιολογικές τάξεις και ή εξέτασι συντακτικών φαινομένων με βασικό κριτήριο την σημασία του ρήματος ανάγεται στην παραδοσιακή γραμματική ή όποια στο σημείο ακριβώς αυτό έχει υποστή την κριτική της νεώτερης γλωσσολογικής θεωρίας. Η διαφορά της με την σύγχρονη γλωσσολογική θεωρία έγκειται στο γεγονός ότι τόσο η έννοια της σημασιολογικής τάξεως όσο και ο καθορισμός της λειτουργίας τών μετασχηματισμών που ρυθμίζονται από αυτήν εμφανίζουν συστηματικό χαρακτήρα σ' αυτήν την τελευταία.

Οί μετασχηματιστικοί νόμοι οί όποιοι εξαρτώνται από ώρισμένη ση-

37. «Καθορίζομε μιá σημασιολογική τάξι θάσει και της συντάξεως και της σημασιολογίας, ως το σύνολο τών σημασιολογικών δεικτών που μπορούν να λειτουργούν στους συντακτικούς κανόνες. Όλοι οί σημασιολογικοί δείκτες δέν λειτουργούν στους συντακτικούς κανόνες. Π.χ. οί σημασιολογικοί δείκτες που καθορίζουν ρήματα κελευστικά λειτουργούν συντακτικώς με τον πλεοναστικό νόμο που καθορίζει ότι γι' αυτήν την σημασιολογική τάξι χρησιμοποιούνται ένας ή περισσότεροι από τους μετασχηματιστικούς νόμους που μεταβάλλουν το συμπληρωματικό στοιχείο. Από την άλλη, για ρήματα που σημαίνουν «τρώγω», δέν υπάρχει σημασιολογικός δείκτης που να λειτουργή συντακτικώς ή που να διαφοροποιη έναν νόμο που λειτουργεί στα ρήματα που σημαίνουν «τρώγω» από ένα άλλο που λειτουργεί στα ρήματα που σημαίνουν «πίνω» ή «χωνεύω» (Lakoff: 1968, 165).

μασιολογική τάξι ρημάτων λέγονται «έξηρτημένοι» (governed)· πρόκειται δηλ. για νόμους ή λειτουργία των οποίων ρυθμίζεται (δηλ. επιβάλλεται, έμποδίζεται ή είναι άπλως δυνατή) με βάση ένα σημασιολογικό χαρακτηριστικό του ρήματος ή του επιθέτου στο περιβάλλον της λειτουργία του νόμου, και όχι με βάση το δομικό συντακτικό σχήμα. Τα ρήματα (ή όνόματα) μιας δεδομένης σημασιολογικής τάξεως χαρακτηρίζονται θετικά (marked), ή άρνητικά (unmarked) για την λειτουργία του νόμου, ύπάρχουν δέ στην γραμματική οι λεγόμενοι πλεοναστικοί νόμοι (redundancy rules) που καθορίζουν την λειτουργία ή μη ενός έξηρτημένου νόμου στα ρήματα μιας σημασιολογικής τάξεως³⁸. Ο καθορισμός της κατηγορίας αυτής του νόμου (που εξαρτώνται δηλ. από την παρουσία ενός συγκεκριμένου ρήματος ή επιθέτου) ανάγεται στον G. Lakoff ό οποίος ξεκινώντας από διάφορες έξαιρέσεις στην λειτουργία των νόμων³⁹ ή από περιπτώσεις προαιρετικής λειτουργίας ενός νόμου⁴⁰ προέβη σε επί μέρους κατηγοριοποιήσεις των μετασχηματισμών ανάλογα με τον τρόπο της λειτουργίας τους (άπόλυτες, δυνατές, έξαιρέσεις) και χρησιμοποίησε τους όρους χαρακτηρισμένος (marked) και άχαρακτήριστος (unmarked) για να προσδιορίση τις λέξεις εκείνες που ρυθμίζουν θετικά ή άρνητικά την λειτουργία ενός μετασχηματισμού.

Η διαπίστωση ότι ή λειτουργία όρισμένων μετασχηματισμών δέν εξαρτάται μόνον από το δομικό σχήμα της προτάσεως, αλλά μπορεί να ρυθμίζεται από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μορφημάτων του λεξικού ύπηρξε πολύ σημαντική για την περαιτέρω εξέλιξη της μετασχηματιστικής θεωρίας έφόσον αποτελεί την άρχή της θεωρήσεως σημασιολογικών χαρακτηριστικών στην λειτουργία συντακτικών φαινομένων.

Έπανερχομαι τώρα στο θέμα της διαφοροποιήσεως των «άρνητικών

38. Π.χ. κατά την R. Lakoff οι νόμοι της μεταβολής των συμπληρωματικών στοιχείων εξαρτώνται από την σημασιολογική τάξι του κυρίου ρήματος, τα δέ ρήματα χαρακτηρίζονται θετικά ή άρνητικά για την λειτουργία των διαφόρων νόμων. Οι λεγόμενοι πλεοναστικοί νόμοι καθορίζουν άκριβώς την σημασία του αντίστοιχου χαρακτηριστικού του ρήματος.

39. Π.χ. με το *resemble* δέν λειτουργεί ό νόμος της παθητικοποίησης (Lakoff: 1965 [1970], 27).

40. Ο νόμος της μετακινήσεως της άρνήσεως από την συμπληρωματική στην κυρία λειτουργεί με όρισμένα ρήματα όπως *think, believe, anticipate, except, want* (Lakoff: 1965 [1970], 30).

ρημάτων» τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς σὲ δύο ἰδιαίτερες κατηγορίες, χρησιμοποιοῦντας κριτήρια συντακτικὰ καὶ καθαρῶς σημασιολογικά.

(α) Συντακτικὰ

Θὰ πρέπει, ἐν πρώτοις, νὰ ἀναφέρω ὅτι τὰ ρήματα τῶν δύο κατηγοριῶν (Α,Β) παρουσιάζουν στὰ βασικὰ σημεῖα κοινὲς συντακτικὲς λειτουργίες:

(1) Δέχονται βασικὰ ὡς συμπλήρωμα ἀπαρέμφατο (ἄναρθρο-ἐναρθρο) ἢ πρότασι εἰσαγόμενη μετὰ ὥστε:

διεμάχετο... ἀσπίδα μὴ φέρειν Ξεν. Ἀνάβ. 5.8.23

τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν ἔδρῳ ἡσχύνετο μὴ οὐ πλεῖστα καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ φαίνεσθαι Ξεν. Κύρ. 8.4.5

τὸν πλεῖστον ὁμιλον τῶν φίλων εἶργον τὸ μὴ... τὰ ἐγγὺς τῆς πόλεως κακουργεῖν Θουκ. 3.1

οὐδὲ ὅσιον ἔμοιγε εἶναι φαίνεται... τὸ μὴ οὐ βοηθεῖν τούτοις... Πλάτ. Νόμ. 891 α

ὥστε δὲ μὴ ὀλισθαίνειν ἢ ὕλη καὶ ἡ γῆ σχήσει Ξεν. Ἀνάβ. 3.5.11

(2) Ἡ συμπληρωματικὴ πρότασι μπορεῖ νὰ λειτουργῇ ὡς ἀντικείμενο ἢ ὑποκείμενο:

ἡ πόλις ἀπεψηφίσατο μὴ συστρατεύειν αὐτοῖς Ξεν. Ἑλλην. 3.5.8

τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν ἔδρῳ ἡσχύνετο... μὴ οὐ.. φαίνεσθαι Ξεν. Κύρ. 8.4.3

ἀπέδοξέ σφι μὴ τιμωρέειν Ἴωσι Ἡροδ. 1. 152

οὐχ ὅσιόν σοι ὄν μὴ οὐ βοηθεῖν δικαιοσύνη Πλάτ. Πολιτ. 427e

Ἐξετάζοντας ἀντιθέτως τὰ ρήματα τῶν δύο κατηγοριῶν ὡς πρὸς τὴν ἐκφορά τους καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσι τῶν ἀρνήσεων εὐρίσκομε ὠρισμένες διαφορὰς (1) ἐνῶ τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α ἀπαντοῦν καταφατικῶς (π.χ. εἶργω, ἀρνοῦμαι) καὶ ἀποφατικῶς (οὐκ εἶργω, οὐκ ἀρνοῦμαι), τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Β ἀπαντοῦν κατὰ κανόνα ἀποφατικῶς⁴¹, ὅταν δὲ ἀπαντοῦν καταφατικῶς (αἰσχύνομαι, αἰσχύνῃ ἐστι, αἰσχρόν ἐστι), ἡ ἐγγενὴς τους σημασία εἶναι κατὰ βάσιν ἀρνητικὴ (δηλοῦν τὴν ἀνηθικότητα, τὴν ἀπρέπεια, τὸ ἄτοπο)⁴². (2) Ὡς πρὸς τὴν χρῆσι τῶν ἀρνήσεων διαπιστώνουμε τὰ ἑξῆς: Ὅταν τὸ κύριο ρῆμα ἀνήκη στὴν κατηγορία Α, τότε μαρτυρεῖται

41. Ἐννοῶ τὴν ἐκφορά πού μᾶς ἐνδιαφέρει σὲ σχέσι μετὰ τίς συνδυασμένες ἀρνήσεις πού ἐξετάζουμε.

42. Θὰ ἐπανέλθουμε σ' αὐτὰ κατὰ τὴν σημασιολογικὴ ἐξέτασι.

σαφῆς κατανομή τῶν ἀρνήσεων *μή-μή οὐ*: ἡ *μή* ἀπαντᾷ ὅταν ἡ ἐκφορά τοῦ ρήματος εἶναι καταφατική καὶ ἡ *μή οὐ* ὅταν εἶναι ἀποφατική· ὁ τύπος χωρίς ἀρνησι εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαντᾷ καὶ στίς δύο περιπτώσεις. Γενικά οἱ ἐκφορές *μή + ἀπαρέμφ.* καὶ *ἀπαρέμφ.* (ἀπὸ καταφατικὸ ρῆμα) ἐναλλάσσονται ἐλευθέρως χωρίς οὐσιαστική σημασιολογικὴ διαφοροποίησι. Καὶ οἱ δύο τύποι συνεπάγονται *μή* πραγματοποίησι τοῦ δηλουμένου μετὴν συμπληρωματική. Σημειωτέον ὅτι ἡ *μή* πραγματοποίησι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀρνητικῆς σημασίας τοῦ κυρίου ρήματος. Ἀντιθέτως, ἡ ἐκφορά *μή οὐ + ἀπαρέμφ.* (ἢ σπανιώτερα *μή + ἀπαρέμφ.* ἢ *ἀπαρέμφ.* ἄνευ ἀρνήσεως) μετὰ ἀπὸ ἀρνητικὸ ρῆμα συνεπάγεται τὴν πραγματοποίησι τοῦ δηλουμένου μετὴν συμπληρωματική ἢ, καλύτερα, τὴν δυνατότητα πραγματοποίησεως γιατί ἡ πραγματοποίησι ἢ *μή* εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδιαίτερης σημασίας τοῦ ρήματος.

Ἄν τώρα ἐξετάσουμε τὰ παραδείγματα τῆς κατηγορίας Β διαπιστώνουμε ὅτι ἡ μὲν χρῆσι τῆς *μή οὐ* ἐμφανίζεται πλεοναστικὴ ἐναντι τῆς *μή*, ἀλλὰ ὅτι τὸ *μή + ἀπαρέμφ.* καὶ τὸ *ἀπαρέμφ.* ἄνευ ἀρνήσεως, δὲν ἐναλλάσσονται ἐλευθέρως, ἀλλὰ ἀντιτίθενται σημασιολογικά. Κατὰ συνέπεια, στὴν περίπτωσι αὐτῶν τῶν ρημάτων, ἡ ἀρνησι *μή* δὲν εἶναι πλεοναστικὴ, ἀλλὰ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ συστατικὸ τῆς συμπληρωματικῆς.

Τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουμε εἶναι ἐπομένως τὰ ἑξῆς:

(i) ὁ καθορισμὸς τοῦ σχήματος βαθείας δομῆς στίς δύο περιπτώσεις εἰς τρόπον ὥστε νὰ διαφοροποιηθοῦν οἱ δύο τύποι προτάσεων.

(ii) ἡ ἐρμηνεία καὶ ὁ τρόπος παραγωγῆς τῶν προτάσεων μετὰ πολλὰς ἀρνήσεις (προέλευσι-σημασία τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων). Σημειωτέον ὅτι ὁ τύπος τῆς ἀρνήσεως (*μή* μετὰ ἀπὸ ἀπαρέμφατο ἢ σύνδεσμο ὥστε) ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν βασικὴν σημασίαν τοῦ ρήματος⁴³.

Ἀφίνοντας πρὸς τὸ παρὸν τὸ δεύτερο πρόβλημα ποὺ συνεπάγεται τὴν ἐξέτασι τῶν μετασχηματισμῶν καὶ ἀναφερόμενοι στὸ πρῶτο, ὑποθέτουμε ὅτι ἀνάλογα μετὴν λειτουργία τῆς ἀρνήσεως μποροῦμε νὰ καθορίσουμε δύο πρωταρχικά σχήματα. Στὸ πρῶτο, ποὺ ἀντιστοιχεῖ μετὰ τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α ὅπου ἡ ἀρνησι *μή* ἔχει σαφῶς πλεοναστικὸ χαρακτήρα, ἡ συμπληρωματικὴ πρότασι ἐκφέρεται καταφατικῶς, ἡ δὲ παρουσία τῆς ἀρ-

43: Βλ. ἀντιθέτως ὅτι οὐ ἢ ὡς οὐ μετὰ ἀπὸ ρήματα ποὺ σημαίνουν ἀμφιβολία, ἀντίρρησι, ἀρνησι: ὅτι οὐκ ἔστι ἐπιστήμη, σκέψαι ἂν σοι δοκῶ εἰκότως ἀπιστεῖν Πλάτ. Μέν. 89d.

νήσεως *μὴ* θεωρεῖται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἀρνητικοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ρήματος τῆς κυρίας στήν ἀρχή τῆς συμπληρωματικῆς καὶ τῆς λεξικοποιήσεως αὐτοῦ ὡς *μὴ*. Οἱ λόγοι αὐτῆς τῆς «ἀντιγραφῆς» (copying), οἱ σημασιολογικὲς ἀποχρώσεις ποὺ προσλαμβάνει ἡ πρότασι ἀνάλογα μὲ τὴν χρῆσι τῶν ἀρνητικῶν στοιχείων καὶ ἡ διαχρονικὴ εξέτασι τοῦ φαινομένου ἀποτελοῦν θέματα ἰδιαιτέρας ἐξετάσεως.

Ὅταν τώρα ἡ ἀρνησι *μὴ* εἶναι οὐσιαστικὴ ἀρνησι τῆς συμπληρωματικῆς (περίπτωσι τῶν ρημάτων κατηγορίας Β), τότε ἡ ἀρνησι ἀποτελεῖ συστατικὸ τῆς βαθείας δομῆς τῆς συμπληρωματικῆς⁴⁴.

(β). Σημασιολογικά

Ἐπιχειρώντας τὸν καθορισμὸ τῶν κοινῶν βασικῶν σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν ποὺ ὑπάρχουν στὶς ἐπὶ μέρους κατηγορίες τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων διαπιστώνουμε ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ διαφοροποίησί τους σὲ «ἐγγενῆ» ἀρνητικὰ ρήματα, δηλ. σὲ ρήματα ποὺ ἔχουν ἔννοια «ἀρνητικῆ» ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐκφορά τους, καὶ σὲ *μὴ* ἐγγενῆ ἀρνητικὰ, δηλ. σὲ ρήματα ποὺ μποροῦν νὰ χαρακτηριστοῦν ὡς ἀρνητικὰ, λόγω τῆς ἀρνητικῆς τους ἐκφορᾶς (ἐν συντάξει ἢ ἐν συνθέσει) καὶ τὰ ὁποῖα σημαίνουν τὸ ἀπίθανο, τὸ ἀδύνατο, τὴν ἀπρέπεια κ.λπ. Πολὺ γενικὰ τὰ πρῶτα ὑπάγονται στήν κατηγορία Α ἐνῶ τὰ δεύτερα στήν κατηγορία Β. Ἡ σημασιολογικὴ αὐτὴ κατηγοριοποίησι τῶν ρημάτων ἀνταποκρίνεται ἐπίσης στὸν τύπο καὶ στήν συντακτικὴ λειτουργία τῆς/τῶν ἀρνήσεως ποὺ ἐκφέρονται μὲ τὸ ἀπαρέμφατο. Ἡ διαφοροποίησι αὐτὴ, ἡ ὁποία ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζεται ἀπλῆ, ἐμφανίζει διάφορα ἐπὶ μέρους προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν στήν κατηγοριοποίησι ὠρισμένων ρημάτων καὶ στὸν τρόπο τῆς δηλώσεως τους γενικὰ στὸ λεξικό.

Ἐρχόμαστε στὸ πρῶτο σημεῖο. Ἐξετάζοντας τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α μποροῦμε νὰ ποῦμε γενικὰ ὅτι τὰ περισσότερα μποροῦν σαφῶς νὰ χαρακτηριστοῦν ὡς ἀρνητικὰ ἐφόσον λόγω τῆς σημασίας τους ἀποκλείουν τὴν πραγματοποίησι τοῦ δηλουμένου μὲ τὴν πρότασι ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτά. Αὐτὸ φέρεται εἴτε ὡς συνέπεια τῆς ἀποφατικῆς κρίσεως τὴν ὁποία ἐκφράζουν εἴτε τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑποκειμένου. Ὁ βαθμὸς τῆς ἀρνητικῆς σημασίας τοῦ ρήματος ποικίλλει κατὰ περίπτωσι. Ἐτσι μαρτυ-

44. Γιὰ τὸν καθορισμὸ τοῦ σχήματος τῆς βαθείας δομῆς τῶν ἀρνητικῶν προτάσεων καὶ τὰ συναφῆ προβλήματα βλ. σσ. 212-213.

ροῦνται ρήματα ἐντόνως ἀρνητικὰ πού ἐκφράζουν ἀποφατικὴ κρίσι ἢ ἐνέργεια (ἀρνοῦμαι, ἀπαρνος, ἔξαρνός εἰμι, καταρνοῦμαι, ἀπαγορεύω, ἀποψηφίζομαι, παύω, ἐναντιοῦμαι, διαμάχομαι, κωλύω, εἶργω, φεύγω, ἐρύκω κ.λπ.) καὶ ἄλλα μὲ ἡπιώτερη ἀρνησι, πού φτάνει μέχρι τῆς δηλώσεως τῆς ἀρνήσεως κατὰ ἔμμεσο τρόπο, π.χ. μεταβουλεύομαι, μεταδοκεῖ μοι, μεταδοκεῖται μοι, μεταγιγνώσκω «ἀλλάζω / μεταβάλλω γνώμη», κατὰ συνέπεια «δὲν ἔχω τὴν ἴδια γνώμη», ἐξ οὗ καὶ ἡ κατηγοριοποίησί του στὴν τάξι τῶν ἀρνητικῶν φυλάττομαι, εὐλαβοῦμαι, δέδοικα «ἐκ φόβου δὲν κάνω κάτι», ἀποκρύπτομαι, ὀκνον παρέχω κ.λπ.

Ἡ ἀσάφεια ἡ ὁποία ὑπάρχει σὲ πολλὰ ρήματα ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ κατηγοριοποίησί τους στὴν τάξι τῶν ἀρνητικῶν ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν «ἐσφαλμένη» ἐρμηνεία τοῦ μὴ μετὰ ἀπὸ ρήματα τὰ ὁποῖα κανονικὰ δὲν εἶναι ἀρνητικὰ ὅπως ἀπολύω, ἀφήμι, σῶζω, ρύομαι κ.λπ. (Kühner-Gerth: 1904³, 209). Τὰ ρήματα αὐτὰ ἐκφράζουν ἔννοια καταφατικὴ, τὸ δὲ μὴ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὴ ἀρνησι τῆς συμπληρωματικῆς⁴⁵.

Τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Β ἐμφανίζονται περισσότερο ἀνομοιογενῆ σημασιολογικῶς ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α, οἱ δὲ βασικὲς σημασίες πού ἐκφράζουν εἶναι: (i) τὸ ἀδύνατο – ἀπὸ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀπόψεως – (οὐ δύναμαι, οὐ δυνατόν ἐστι, ἀδύνατος, οὐχ οἷός τ' εἰμι, οὐκ ἐγχωρεῖ, πολλοῦ δέω κ.λπ. οὐ δίκαιον, οὐχ ὀσιόν ἐστι, οὐ προσήκει κ.λπ.) (ii) τὸ ἀπίθανο (ἄλογόν ἐστι, οὐκ εἰκός ἐστι, οὐ λόγον ἔχει, κ.λπ.) (iii) τὴν ἀνηθικότητα ἢ τὴν ἀπρέπεια (αἰσχύνομαι, αἰσχρόν ἐστι, αἰσχύνῃ ἐστι, δεινόν ἐστι, κ.λπ.).

Ἐνῶ ἡ ἐκφορὰ τῶν ρημάτων στὰ (i) καὶ (ii) εἶναι σαφῶς ἀρνητικὴ, τὰ ρήματα τῆς (iii) εἶναι θετικὰ μὲν ὡς πρὸς τὴν μορφή, περιέχουν ὅμως ἀρνησι (οἶονεῖ ἐγγενῆ ἀρνητικά), ἐπειδὴ ἐκφράζουν κάτι πού ἐναντιώνεται στὸ αἶσθημα ἢ τὴν ἠθικὴ. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ μπορούσαν βέβαια νὰ ὑπαχθοῦν στὴν κατηγορία Α (ἐγγενῆ ἀρνητικά) ἐν τούτοις τόσο τὰ γενικὰ σημασιολογικὰ τους χαρακτηριστικὰ ὅσο καὶ ἡ λειτουργία τῶν ἀρνήσεων μὴ οὐ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς κατατάξεώς τους στὴν κατηγορία Β.

Τὸ δεύτερο σημεῖο τὸ ὁποῖο δημιουργεῖ ἰδιαίτερα προβλήματα εἶναι

45. Πρὸβλ. ἀπολύεται μὴ ἀδικεῖν Θουκ. 1.95· πειρᾷ δὲ σῶσαι (τοὺς παῖδας) μὴ θανεῖν Εὐρ.

Ἡρακλ. 577.

σημασιολογικοῦ χαρακτηριστικοῦ [+ ἀρνητ.]. Ὁ νόμος αὐτὸς ποὺ ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν νόμων «ἀντιγραφῆς» (copying rules) εἶναι προαιρετικὸς καὶ συνίσταται στὴν ἀντιγραφή τοῦ χαρακτηριστικοῦ [+ ἀρνητ.] τῶν ρημάτων αὐτῶν ὡς ἰδιαιτέρου συστατικοῦ στὴν ἀρχὴ τῆς συμπληρωματικῆς καὶ στὴν λεξικοποίησι τοῦ ὡς μὴ⁴⁷.

Στὶς περιπτώσεις τῆς ἀρνητικῆς ἐκφορᾶς τῶν ρημάτων αὐτῶν ἡ δευτέρα ἀρνησι οὐ μετὰ τὴν μὴ ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη ἀρσεως τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀρνήσεως μὴ⁴⁸ ἐφόσον πλεον ὁ χαρακτήρας τῶν ρημάτων εἶναι καταφατικός⁴⁹.

Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν ἑρμηνεία αὐτὴ τῆς παρουσίας τῶν ἀρνήσεων μὴ ἢ μὴ οὐ εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν περιπτώσεων τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου (νόμος προαιρετικὸς) καθὼς καὶ ἡ τυποποίησί του καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας του. Τόσο τὸ ἓνα ὥς καὶ τὸ ἄλλο δημιουργοῦν πολλές δυσκολίες. Ὁ ἀκριθὴς καθορισμὸς, ἐν πρώτοις, τῶν περιπτώσεων τῆς λειτουργίας του εἶναι ἀνέφικτος ἐφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ εἶδους τῆς ἐξεταζομένης γλώσσας (γλῶσσα νεκρή), ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ νόμου (νόμος ἀντιγραφῆς χαρακτηριστικοῦ γιὰ λόγους ἐμφάσεως). Ἔτσι ἡ λειτουργία τοῦ νόμου ποὺ ποικίλλει κατὰ ρῆμα ἢ καὶ κατὰ συγγραφέα στὸ ἴδιο ρῆμα ρυθμίζεται ἀπὸ λόγους ὀφολογικοὺς, μετρικοὺς, διαλεκτικοὺς καὶ καθαρὰ διαχρονικοὺς ποὺ θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν γιὰ κάθε περίπτωσι χωριστά.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸν καθορισμὸ τῶν δυνατῶν τρόπων σημάνσεως τῶν διαφόρων ρηματικῶν ἐκφράσεων τῆς κατηγορίας Α στὸ λεξικὸ ὡς πρὸς τὴν λειτουργία ἢ μὴ τοῦ νόμου καὶ στὸν προσδιορισμὸ τῶν πλεοναστικῶν νόμων ποὺ ἀποτελοῦν ἀπαραίτητο συμπλήρωμα.

(1) Τὰ ρήματα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν στὴν κατηγορία Α σημειώνονται μὲ + ἢ - στὸ λεξικόν,⁵⁰ ἀνάλογα μὲ τὴν λειτουργία ἢ μὴ τοῦ νόμου. Ἡ

47. Ὅπως ἤδη ἀνέφερα ὁ τύπος τῆς ἀρνήσεως (μὴ ἢ οὐ) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατηγορία τοῦ ρήματος τῆς κυρίας προτάσεως.

48. «ἡ ἀρνησις μὴ, ἥτις ἐμφανίζεται πάντοτε, δηλοῖ ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν κυρίαν πρότασιν κώλυμά τι, ὅπερ ἐκπέμπει οὕτως εἰπεῖν τὴν ἀρνητικὴν του ἀντανάκλασιν ἐπὶ τῆς συμπληρωματικῆς ἀπαρεμφατικῆς προτάσεως» (Humbert - Κουρμούλη: 1957, 350).

49. «Hier wird diese Negation (ἐνν. μὴ) durch Einschubung von οὐ wieder aufgehoben, weil das Ganze affirmativen Sinn hat» (Kühner - Gerth: 1904³, 210).

50. Χαρακτηρισμένα (marked) ἢ ἀχαρακτήριστα (unmarked) γιὰ τὴν λειτουργία τοῦ νόμου.

σήμανσι αὐτὴ εἶναι δυνατὴ στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ὅπου μαρτυρεῖται μόνον ἢ μία ἢ ἡ ἄλλη ἐκφορά. Γιά περιπτώσεις ὁμῶς ὅπου συνυπάρχουν οἱ δύο ἐκφορές (καὶ αὐτὲς εἶναι οἱ περισσότερες), τότε τὸ ρῆμα σημειώνεται ὡς [+/- νόμος ἀντιγραφῆς].

Ὁ πλεοναστικὸς νόμος ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα διατυπώνεται ὡς ἑξῆς:

Ὅταν ἓνα ρῆμα [+ ἀρνητ.] εἶναι χαρακτηρισμένο ὡς [+ νόμος ἀντιγρ.] ὁ νόμος λειτουργεῖ· ὅταν χαρακτηρίζεται ὡς [- νόμος ἀντιγρ.] ὁ νόμος δὲν λειτουργεῖ· ὅταν χαρακτηρίζεται ὡς [+/- νόμος ἀντιγρ.] αὐτὸ σημαίνει προαιρετικὴ λειτουργία τοῦ νόμου.

(2) Ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α χαρακτηρίζονται στὸ λεξικὸ ὡς [+ νόμος ἀντιγρ.] ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα μαρτυροῦνται καὶ οἱ δύο ἐκφορές (προαιρετικὴ λειτουργία τοῦ νόμου). Παραμένουν ἀχαρακτήριστα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν μόνον μὲ τὴν ἀρνησι. Πλεοναστικὸς νόμος: Ὅταν ἓνα ρῆμα [+ ἀρνητ.] εἶναι χαρακτηρισμένο ὡς [+ νόμος ἀντιγρ.], ὁ νόμος λειτουργεῖ προαιρετικά· ὅταν εἶναι ἀχαρακτήριστο, ὁ νόμος λειτουργεῖ ὑποχρεωτικά.

(3) Ἡ λειτουργία τοῦ νόμου δὲν εἶναι προαιρετικὴ, ἀλλὰ ὑποχρεωτικὴ γιὰ κάθε ρῆμα κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους. Ἡ μαρτυρία προτάσεων χωρὶς τὴν ἀρνησι εἶναι ἀποτέλεσμα λειτουργίας μετασχηματιστικοῦ νόμου μὲ τὸν ὁποῖον ἀποβάλλεται τὸ ἀρνητικὸ στοιχεῖο (νόμος ἀποβολῆς).

(4) Ὅλα τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α ([+ ἀρνητ.]) παραμένουν ἀχαρακτήριστα ὡς πρὸς τὴν λειτουργία τοῦ νόμου ἀντιγραφῆς. Πλεοναστικὸς νόμος: Ὅταν ἓνα ρῆμα τῆς κατηγορίας Α εἶναι ἀχαρακτήριστο ὡς πρὸς τὴν λειτουργία τοῦ νόμου ἀντιγραφῆς, ὁ νόμος λειτουργεῖ προαιρετικά.

Ἐξετάζοντας τοὺς διαφόρους αὐτοὺς τρόπους σημάνσεως τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

Ἡ πρώτη λύσι παρουσιάζει μὲν περιγραφικὴ ἐπάρκεια γιὰ τὰ παραδεδομένα ρήματα ποὺ ἀπαντοῦν μὲ τὴν μὴ ἢ τὴν ἄλλη ἐκφορά, στερεῖται ὁμῶς γενικότητος. Πῶς θὰ μπορούσε, π.χ., νὰ χαρακτηριστῇ ἓνα ρῆμα ποὺ δὲν παραδίδεται μὲ καμμία ἀπὸ τίς 3 δυνατότητες σημάνσεως; ἢ ἐπίσης πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ χαρακτηρίσουμε μὲ βεβαιότητα ἓνα ρῆμα ὡς [+ νόμος ἀντιγρ.] ἢ [- νόμος ἀντιγρ.] μὲ βάσι τὰ πολὺ ἀποσπασματικὰ δεδομένα;

σημασιολογικού χαρακτηριστικού [+ άρνητ.]. 'Ο νόμος αυτός που άνήκει στην κατηγορία των νόμων «άντιγραφής» (copying rules) είναι προαιρετικός και συνίσταται στην άντιγραφή του χαρακτηριστικού [+ άρνητ.] των ρημάτων αυτών ως ιδιαιτέρου συστατικού στην άρχή της συμπληρωματικής και στην λεξικοποίηση του ως μή⁴⁷.

Στις περιπτώσεις της άρνητικής έκφορας των ρημάτων αυτών ή δεύτερα άρνησι ού μετά την μή όφείλεται στην άνάγκη άρσεως της επίδράσεως της άρνήσεως μή⁴⁸ έφόσον πλέον ό χαρακτήρας των ρημάτων είναι καταφατικός⁴⁹.

'Ενα από τα βασικά προβλήματα που δημιουργούνται από την έρμηνεία αυτή της παρουσίας των άρνήσεων μή ή μή ού είναι ό καθορισμός των περιπτώσεων της λειτουργίας του νόμου (νόμος προαιρετικός) καθώς και ή τυποποίησί του και ό τρόπος λειτουργίας του. Τόσο τό ένα όσο και τό άλλο δημιουργούν πολλές δυσκολίες. 'Ο άκριβής καθορισμός, έν πρώτοις, των περιπτώσεων της λειτουργίας του είναι άνέφικτος έφ' ενός μέν λόγω του είδους της έξεταζομένης γλώσσας (γλώσσα νεκρή), άφ' έτερου δέ λόγω της φύσεως αυτού του νόμου (νόμος άντιγραφής χαρακτηριστικού για λόγους έμφάσεως): έτσι ή λειτουργία του νόμου που ποικίλλει κατά ρήμα ή και κατά συγγραφέα στο ίδιο ρήμα ρυθμίζεται από λόγους ύφολογικούς, μετρικούς, διαλεκτικούς και καθαρά διαχρονικούς που θα πρέπει νά ληφθούν ύπ' όψη για κάθε περίπτωση χωριστά.

'Ερχόμαστε τώρα στον καθορισμό των δυνατών τρόπων σημάνσεως των διαφόρων ρηματικών εκφράσεων της κατηγορίας Α στο λεξικό ως προς την λειτουργία ή μή του νόμου και στον προσδιορισμό των πλεοναστικών νόμων που αποτελούν άπαραίτητο συμπλήρωμα.

(1) Τα ρήματα τα όποια άνήκουν στην κατηγορία Α σημειώνονται μέ + ή - στο λεξικό,⁵⁰ άνάλογα μέ την λειτουργία ή μή του νόμου. 'Η

47. Όπως ήδη άνέφερα ό τύπος της άρνήσεως (μή ή ού) έξαρτάται από την κατηγορία του ρήματος της κυρίας προτάσεως.

48. «ή άρνησις μή, ήτις έμφανίζεται πάντοτε, δηλοί ότι υπάρχει είς την κυρίαν πρότασιν κώλυμά τι, όπερ εκπέμπει ούτως είπειν την άρνητικήν του άντανάκλασιν επί της συμπληρωματικής άπαρεμφοτικής προτάσεως» (Humbert - Κουρμούλη: 1957, 350).

49. «Hier wird diese Negation (ένν. μή) durch Einschlebung von ού wieder aufgehoben, weil das Ganze affirmativen Sinn hat» (Kühner - Gerth: 1904³, 210).

50 Χαρακτηρισμένα (marked) ή άχαρακτήριστα (unmarked) για την λειτουργία του νόμου.

σήμανσι αὐτὴ εἶναι δυνατὴ στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ὅπου μαρτυρεῖται μόνον ἢ μία ἢ ἡ ἄλλη ἐκφορά. Γιὰ περιπτώσεις ὁμῶς ὅπου συνυπάρχουν οἱ δύο ἐκφορὲς (καὶ αὐτὲς εἶναι οἱ περισσότερες), τότε τὸ ρῆμα σημειώνεται ὥς [+/- νόμος ἀντιγραφῆς].

Ὁ πλεοναστικὸς νόμος ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα διατυπώνεται ὥς ἑξῆς:

Ὅταν ἓνα ρῆμα [+ ἀρνητ.] εἶναι χαρακτηρισμένο ὥς [+ νόμος ἀντιγρ.], ὁ νόμος λειτουργεῖ· ὅταν χαρακτηρίζεται ὥς [- νόμος ἀντιγρ.], ὁ νόμος δὲν λειτουργεῖ· ὅταν χαρακτηρίζεται ὥς [+/- νόμος ἀντιγρ.] αὐτὸ σημαίνει προαιρετικὴ λειτουργία τοῦ νόμου.

(2) Ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α χαρακτηρίζονται στὸ λεξικὸ ὥς [+ νόμος ἀντιγρ.] ἐκεῖνα στὰ ὅποια μαρτυροῦνται καὶ οἱ δύο ἐκφορὲς (προαιρετικὴ λειτουργία τοῦ νόμου). Παραμένουν ἀχαρακτήριστα ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀπαντοῦν μόνον μὲ τὴν ἀρνησι. Πλεοναστικὸς νόμος: Ὅταν ἓνα ρῆμα [+ ἀρνητ.] εἶναι χαρακτηρισμένο ὥς [+ νόμος ἀντιγρ.], ὁ νόμος λειτουργεῖ προαιρετικά· ὅταν εἶναι ἀχαρακτήριστο, ὁ νόμος λειτουργεῖ ὑποχρεωτικά.

(3) Ἡ λειτουργία τοῦ νόμου δὲν εἶναι προαιρετικὴ, ἀλλὰ ὑποχρεωτικὴ γιὰ κάθε ρῆμα κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους. Ἡ μαρτυρία προτάσεων χωρὶς τὴν ἀρνησι εἶναι ἀποτέλεσμα λειτουργίας μετασχηματιστικοῦ νόμου μὲ τὸν ὁποῖον ἀποβάλλεται τὸ ἀρνητικὸ στοιχεῖο (νόμος ἀποβολῆς).

(4) Ὅλα τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α ([+ ἀρνητ.]) παραμένουν ἀχαρακτήριστα ὥς πρὸς τὴν λειτουργία τοῦ νόμου ἀντιγραφῆς. Πλεοναστικὸς νόμος: Ὅταν ἓνα ρῆμα τῆς κατηγορίας Α εἶναι ἀχαρακτήριστο ὥς πρὸς τὴν λειτουργία τοῦ νόμου ἀντιγραφῆς, ὁ νόμος λειτουργεῖ προαιρετικά.

Ἐξετάζοντας τοὺς διαφόρους αὐτοὺς τρόπους σημάνσεως τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

Ἡ πρώτη λύσι παρουσιάζει μὲν περιγραφικὴ ἐπάρκεια γιὰ τὰ παραδεδομένα ρήματα ποὺ ἀπαντοῦν μὲ τὴν μὴ ἢ τὴν ἄλλη ἐκφορά, στερεῖται ὁμῶς γενικότητος. Πῶς θὰ μπορούσε, π.χ., νὰ χαρακτηριστῇ ἓνα ρῆμα ποὺ δὲν παραδίδεται μὲ καμμία ἀπὸ τίς 3 δυνατότητες σημάνσεως; ἢ ἐπίσης πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ χαρακτηρίσουμε μὲ βεβαιότητα ἓνα ρῆμα ὥς [+ νόμος ἀντιγρ.] ἢ [- νόμος ἀντιγρ.] μὲ βάσι τὰ πολὺ ἀποσπασματικὰ δεδομένα;

Ἡ δευτέρα λύσι, παρὰ τὰ πλεονεκτήματά της, ὅτι δηλ. ανταποκρίνεται καλύτερα στὰ ἱστορικά δεδομένα (γενίκευσι τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ ἐξῆς)⁵¹ καὶ ὅτι ἐμφανίζει μεγαλύτερη γενικότητα (ἀναφέρεται γενικῶς στὰ ἐγγχειρίδια τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς ὅτι ἡ ἐκφορὰ μὲ τὴν ἄρνησι εἶναι ἡ πιὸ κανονικὴ), παρουσιάζει ἐν τοῦτοις ἕναν βαθμὸ αὐθαιρεσίας ἐφόσον προκαθορίζεται ὑποχρεωτικὴ ἡ λειτουργία τοῦ νόμου ὅχι μόνον στὰ ρήματα ποὺ ἀπαντοῦν μὲ τὴν ἄρνησι, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅσα δὲν παραδίδονται μὲ καμμία ἀπὸ τὶς δύο ἐκφορές.

Ἡ τρίτη λύσι δὲν εἶναι οἰκονομικὴ ὥς πρὸς τὸ σημεῖο τῆς προσθήκης τοῦ νόμου τῆς ἀποβολῆς τοῦ ἀρνητικοῦ στοιχείου· δὲν συμφωνεῖ, ἐξ ἄλλου, μὲ τὰ ἱστορικά δεδομένα (Ὁμηρος), κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐκφορὰ χωρὶς ἄρνησι τοῦ ἀπαρεμφάτου μετὰ ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ ρήματα εἶναι ἡ παλαιότερη, ἐπέδωσε δὲ ἡ ἀρνητικὴ ἐκφορὰ σὺν τῷ χρόνῳ.

Ἡ τετάρτη λύσι, τὴν ὁποία καὶ ἐπιλέγω, δημιουργεῖ ἐνδεχομένως τὰ λιγώτερα προβλήματα, ἐφόσον θεωρητικὰ τουλάχιστον ὑπάρχει γιὰ κάθε ρῆμα τῆς τάξεως αὐτῆς ἡ δυνατότης τῆς προαιρετικῆς λειτουργίας τοῦ νόμου μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καλύπτονται ὅλες οἱ περιπτώσεις τῶν ρημάτων, παραδεδομένων καὶ μὴ. Τὰ μειονεκτήματα της ὅμως εἶναι (1) ὅτι παραμένει ἀδήλωτη ἡ διαχρονικὴ ἐξέλιξι τοῦ νόμου καὶ (2) ὅτι δὲν καθορίζονται οἱ παράγοντες (ὑφολογικοί-διαλεκτικοί-μετρικοί) οἱ ὁποῖοι ρυθμίζουν κάθε φορὰ τὴν λειτουργία ἢ μὴ τοῦ νόμου.

Ἀναφέρθηκα μέχρι τώρα στὶς περιπτώσεις τῆς καταφατικῆς ἐκφορᾶς τῶν ρημάτων. Σὲ περίπτωσι ποὺ τὸ [+ ἄρνητ.] ρῆμα ἐκφέρεται ἀποφατικῶς, ἡ ἐκφορὰ τοῦ ἀπαρεμφάτου (*μή οὐ* ἢ *ἄνευ* ἀρνήσεως) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν λειτουργία ἢ μὴ τοῦ μετασχηματιστικοῦ νόμου τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ ἀρνητικοῦ χαρακτηριστικοῦ. Ἄν ὁ νόμος λειτουργῇ καὶ τὸ ἀπαρέμφατο εἰσάγεται μὲ τὸ *μή*, τότε παρατηρεῖται ἐπανάληψι τῆς ἀρνήσεως *οὐ* μετὰ τὸ *μή*. Ἄλλως, τὸ ἀπαρέμφατο ἐκφέρεται *ἄνευ* ἀρνήσεως⁵².

51. Πρὶν ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἐποχὴ ἡ λειτουργία τοῦ νόμου εἶναι περιορισμένη. Στὸν Ὁμηρο, π.χ., ἀπαντᾷ μόνον μιὰ φορὰ: Σ 500 *ὁ δ' ἀναίνετο μηδὲν ἐλέσθαι* (Chantaine: 1953, 335).

52. Δὲν ἐπιχειρῶ ἀκριθεῖς διατύπωσι τοῦ νόμου ἢ ὁποία συνεπάγεται μιὰ παράλληλη ἐξέτασι καὶ τῶν ἄλλων τύπων τῶν προτάσεων ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ ρήματα καθὼς καὶ τὸν καθορισμὸ τῆς σειρᾶς λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ νόμου σὲ σχέσι μὲ τὸν νόμο τῆς προσθήκης τοῦ συμπληρωματικοῦ στοιχείου κ.λπ.

Δύο ἀκόμη προβλήματα πρέπει νὰ ἀντιμετωπιστοῦν πρὶν ἀφήσουμε τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α. Τὸ πρῶτο ἀφορᾷ στὴν χρῆσι τῶν ἀρνήσεων *μὴ οὐ* μετὰ ἀπὸ τὴν ἐρωτηματικὴ ἐκφορὰ τῶν ρημάτων. Ὅπως ὁμως ἤδη ἀνέφερα, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐρμηνεύσουμε τὴν παρουσία τοῦ *μὴ οὐ* στὴν περίπτωσι αὕτῃ μὲ περισσότερη βεβαιότητα ἀπὸ ἐκείνη μιᾶς ἀπλῆς ὑποθέσεως, θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ συστηματικὰ ἡ σχέσι τῆς ἐκφορᾶς αὐτῆς μὲ τὸ εἶδος τῆς ἀναμενομένης ἀπαντήσεως (καταφατικὴ/ἀποφατικὴ), καθὼς καὶ ἡ βαθύτερη σχέσι τῶν ἀρνητικῶν καὶ ἐρωτηματικῶν προτάσεων, γενικώτερα. Διαφορετικά, ὁποιαδήποτε ἐρμηνεῖα δὲν διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ ὑπόθεσι.

Τὸ δεύτερο πρόβλημα ἀναφέρεται στὴν παρουσία τοῦ ἀπλοῦ *μὴ* (ἀντὶ τοῦ *μὴ οὐ*) ἔπειτα ἀπὸ ρήματα ἐκφερόμενα ἀποφατικῶς. Ἡ ἐκφορὰ αὕτῃ ἡ ὁποία γενικὰ χαρακτηρίζεται ὡς σπανία⁵³ θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθῇ στὴν παρουσία ἰδιαιτέρου χαρακτηριστικοῦ γιὰ τὴν μὴ λειτουργία τοῦ νόμου τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ *οὐ* μετὰ τὸ *μὴ* στίς περιπτώσεις τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων ποὺ ἐκφέρονται ἀποφατικῶς. Αὐτὸ ὁμως, ἀφοῦ καθοριστοῦν ἀκριβῶς τὰ ρήματα ποὺ παρουσιάζουν αὕτῃ τὴν δυνατότητα συντάξεως καθὼς καὶ τὸ εἶδος τῶν κειμένων ὅπου μαρτυρεῖται.

Θὰ μπορούσαμε θέβαια νὰ ὑποθέσουμε, σὲ τελευταία ἀνάλυσι, ὅτι οἱ διάφοροι αὐτοὶ νόμοι ποὺ διατυπώσαμε⁵⁴ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ γενικὲς δυνατότητες ποὺ προσφέρει ἡ Γραμματικὴ εἶναι ὁμως ἀπαραίτητο νὰ συμπληρωθοῦν κατὰ τὴν συγκεκριμένη ἐφαρμογὴ τους μὲ τὸν καθορισμὸ τῶν παραγόντων (γλωσσικῶν/ἐξωγλωσσικῶν), ποὺ ρυθμίζουν κάθε φορὰ τὴν λειτουργία τους ἢ ὄχι. Ἐνας παρόμοιος καθορισμὸς μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὴν συστηματικὴ ἐξέτασι ὄχι μόνον τῶν συγκεκριμένων παραδειγμάτων, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τῶν συμφραζομένων ὥστε νὰ δηλωθοῦν οἱ ὑφολογικὲς διακρίσεις μὲ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ λογοτεχνικοῦ εἶδους ἢ τῆς διαλέκτου στὴν ὁποία εἶναι γραμμένο τὸ κείμενο, κ.λ.π. Πάντως ὁμως

53. Kühner-Gerth: 1904³, 931: Πρὸς οὐδὲ μ' ὁμματος φρουρὰ παρῆλθε τόνδε μὴ λείσσειν στόλον Σοφ. Τραχ. 226. οὐ πολὺν χρόνον μ' ἐπέσχον μὴ με ναυτολεῖν ταχὺ. Σοφ. Φιλ. 349.

54. Ἐν προκειμένῳ 1) ὁ νόμος τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ χαρακτηριστικοῦ [+ ἀρνητ.] στὴν ἀρχὴ τῆς συμπληρωματικῆς ὅταν τὸ ρῆμα τῆς κυρίας εἶναι ἀρνητικό. 2) ὁ νόμος τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ *οὐ* μετὰ τὸ *μὴ* στὴν περίπτωσι τῆς ἀποφατικῆς ἐκφορᾶς τῶν ἀρνητικῶν ρημάτων.

γιὰ τὴν περίπτωσι νεκρῶν γλωσσῶν, εἴμαστε πάντοτε ὑποχρεωμένοι νὰ παραμένουμε στὸ στάδιο τῶν ὑποθέσεων καὶ νὰ στηρίζωμαστε κατὰ βάσιν στὰ μεμαρτυρημένα παραδείγματα.

Ἐρχόμαστε τώρα στὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Β ὅπου, ὅπως ἀνέφερα, ἡ ἀρνησι *μή* πρὸ τοῦ ἀπαρεμφάτου εἶναι κατὰ βάσιν οὐσιαστικὴ ἀρνησι καὶ ἀποτελεῖ συστατικὸ τῆς συμπληρωματικῆς, ἐνῶ ἡ ἐκφορὰ *μή οὐ* θεωρεῖται πλεοναστικὴ ἐναντι τῆς *μή*.

Τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς, γενικά, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηριστοῦν ὡς [+ ἀρνητ.] ἐφόσον δὲν πρόκειται γιὰ ἐγγενῆ ἀρνητικά, ἀλλὰ γιὰ ἀρνητικὲς ἐκφράσεις λόγῳ τῆς παρουσίας ἀρνητικῶν στοιχείων (εἴτε ἀρνήσεως εἴτε μορφήματος στερητικοῦ). Κατὰ συνέπεια, δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ παρουσία τοῦ *οὐ* ὅπως στὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α.

Θὰ ἦταν ἴσως δυνατόν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι πρόκειται πάλι γιὰ τὴν λειτουργία μετασχηματιστικοῦ νόμου ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σημασιολογικὴ τάξι στὴν ὁποία ἀνήκουν τὰ ρήματα. Ἡ λύσι ὁμως αὕτη δὲν με ἱκανοποιεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς δὲν εἶναι ἀπολύτως ὁμοιογενῆ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δὲν θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθῇ ἐδῶ ἡ παρουσία τοῦ *οὐ* μετὰ τὸ *μή* ὅπως στὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α⁵⁵.

Ἡ ἐπικράτησι τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων *μή οὐ* μετὰ ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνάγεται στὰ παραδείγματα γενικεύσεως τῆς ἐκφορᾶς αὐτῆς μετὰ ἀπὸ τὰ ἀποφατικῶς ἐκφερόμενα ἀρνητικὰ ρήματα. Δὲν θὰ μπορούσα νὰ καθορίσω μὲ βεβαιότητα τὸ σημεῖο ἐκκινήσεως τῆς γενικεύσεως. Θὰ ἦταν πάντως δυνατόν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἀπὸ περιπτώσεις ὅπου μαρτυροῦνται παράλληλες ἐκφορές:

APN	P	μή	{ οὐ }	ἀπαρέμφ.,
	[+ ἀρνητ.]		{ οὐ }	

ὅπου τὸ *μή οὐ* θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐμφαντικὸς τύπος τοῦ *μή*, καὶ λόγῳ πιθανῆς συγχύσεως τῆς λειτουργίας τοῦ *μή* στίς δύο ρηματικὲς κατηγορίες⁵⁶, ὁ τύπος *μή οὐ* γενικεύεται παρὰ τὸν *μή* μετὰ ἀπὸ ἄλλες ἀποφα-

55. Ἡ παρουσία τοῦ *οὐ* μετὰ τὸ *μή* στὰ ρήματα τῆς κατηγορίας Α εἶναι οὐσιαστικὴ ἐφόσον μὲ αὐτὴν αἱρεται ἡ λειτουργία τοῦ *μή* (ἀρνητικὴ ἀντιανάκλασι τοῦ ρήματος τῆς κυρίας).

56. Δὲν γίνεται σαφὴς διάκρισι μεταξὺ πλεοναστικοῦ *μή* (πρβλ. ἐκώλυε *μή* λέγειν) καὶ οὐσιαστικοῦ (πρβλ. οὐχ' οἶός τ' εἶμι *μή* ποιεῖν).

τικῆς ἐκφορῆς ρημάτων ποὺ ἀνήκουν ὁμῶς σὲ ἄλλη σημασιολογικὴ σφαῖρα (δηλώνουν σημασιολογικὰ τὸ ἀδύνατο, τὸ ἀτοπο, τὴν ἀνηθικότητα, κ.λπ.). Σημειωτέον ὅτι στὴν γενίκευσι αὐτὴ συνετέλεσε ἡ παρουσία ρημάτων, ὅπως *αἰσχύνομαι*, *αἰσχρόν ἐστι*, κ.λπ. τὰ ὁποῖα ἀνήκουν μὲν σημασιολογικὰ στὴν κατηγορίᾳ Β, εἶναι ὁμῶς δυνατόν νὰ χαρακτηριστοῦν ὡς ἐγγενῆ ἀρνητικά, ὅταν λάβῃ κανεῖς ὑπ' ὄψιν τὸ ἀρνητικὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ἔχει ἡ χρῆσι τους.

Ἡ λύσι αὐτὴ ἡ ὁποία διατυπώνεται ὑπὸ μορφήν ὑποθέσεως παρουσιάζει ὀρισμένα προβληματικὰ σημεῖα. Τὸ πρῶτο ἀφορᾷ στὸν τρόπο τῆς τυποποιήσεώς της ὑπὸ μορφή μετασχηματισμοῦ· πῶς δηλ. θὰ ἐντάξουμε τὴν ἔννοια τῆς ἀναλογικῆς γενικεύσεως μιᾶς ἐκφορᾶς μὲ τὴν ὁποία ἐπιχειροῦμε νὰ ἐρμηνεύσουμε τὴν παραγωγή τῶν τύπων στὸ μετασχηματιστικὸ πρότυπο ἀναλύσεως.

Τὸ δεύτερο ἀφορᾷ σ' αὐτὴν καθ' ἑαυτὴ τὴν ὀρθότητα τῆς ὑποθέσεως ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἱστορικὴ ἐπαλήθευσι, ὅτι δηλ. διαχρονικῶς προηγεῖται ἡ σύνταξι τοῦ *μὴ οὐ* μετὰ ἀπὸ ρήματα [+ ἀρνητ.]. Μιὰ πενιχρὴ ἐνδειξι ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως εἶναι ἡ μαρτυρία στὸν Ὅμηρο τῆς πλεοναστικῆς παρουσίας τοῦ *μὴ* μετὰ ἀπὸ ἐγγενῆ ἀρνητικά ρήματα (*ἀναίνομαι*), ὅχι ὁμῶς καὶ μετὰ ἀπὸ ρήματα τῆς κατηγορίας Β.

Ἐνα τρίτο, τέλος, προβληματικὸ σημεῖο ἀποτελεῖ ὁ καθορισμὸς κοινῶν σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν μεταξὺ τῶν δύο τάξεων, πλὴν τῆς παρουσίας τῆς ἀρνήσεως (εἴτε ἐγγενῶς εἴτε ὡς ἰδιαιτέρου μορφήματος), ἐφόσον παρόμοια ἐκφορὰ δὲν μαρτυρεῖται καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ρημάτων ποὺ ἐκφέρονται ἀποφατικῶς (*οὐ κελεύω*). Ἐνας τέτοιος καθορισμὸς θὰ βοηθοῦσε σημαντικὰ στὸν προσδιορισμὸ τοῦ τρόπου λειτουργίας τῆς ἀναλογίας.

Ἡ ἀνάλυσι τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων μετὰ ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ ρήματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ποὺ ἐπεχείρησα ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιὰ προσπάθεια μετασχηματιστικῆς ἐξετάσεως τοῦ συντακτικοῦ αὐτοῦ φαινομένου· ἴσως δὲ τὰ προβλήματα ποὺ ἀνέκυψαν μὲ τὴν ἀνάλυσι αὐτὴ νὰ εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπεδίωξα νὰ ἐρμηνεύσω.

Τὰ βασικὰ σημεῖα στὰ ὁποῖα κατέληξα καὶ τὰ ὁποῖα ἀπηχοῦν ἐν πολλοῖς τίς ἀπόψεις τῆς παραδοσιακῆς γραμματικῆς εἶναι τὰ ἑξῆς:

(i) Ἡ παρουσία καὶ ἡ ἐκφορὰ τῶν συνδυασμένων ἀρνήσεων *μή*, *μὴ οὐ* ἐξαρτᾶται βασικὰ ἀπὸ τὴν σημασία τοῦ ρήματος τῆς κυρίας προτάσεως.

Τὰ λεγόμενα «ἀρνητικά» ῥήματα μποροῦν νὰ διαφοροποιηθοῦν, μὲ κριτήρια σημασιολογικά, σὲ δύο βασικὲς κατηγορίες: στὴν κατηγορία Α περιλαμβάνονται τὰ ἐγγενῆ ἀρνητικά ῥήματα ([+ ἀρνητ.]), τοῦ τύπου *κωλύειν*, *εἶργειν*, *ἀρνεῖσθαι*, κ.λπ. Στὴν κατηγορία Β περιλαμβάνονται ῥήματα ἀρνητικά λόγῳ ἐκφορᾶς ποὺ σημαίνουν τὸ ἀδύνατο, τὸ ἀτοπο, τὸ ἀπίθανο κ.λπ. ἢ ὅσα θεωροῦνται ἀρνητικά διότι λόγῳ τῆς ἐγγενοῦς σημασίας τους δηλώνουν τὴν ἀνηθικότητα, ἢ τὴν ἀπρέπεια (*αἰσχύνομαι*, *αἰσχρόν ἐστι*).

(ii) Ἡ παρουσία τῶν ἀρνήσεων *μή*, *μή οὐ* στὰ ῥήματα τῆς κατηγορίας Α εἶναι πλεοναστική καὶ ρυθμίζεται μὲ τὴν λειτουργία μετασχηματισμῶν (προαιρετικῶν) ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐκφορὰ τοῦ ῥήματος (*μή* στὰ καταφατικά, *μή οὐ* στὰ ἀποφατικά). Ἡ παρουσία τῶν *μή*, *μή οὐ* στὰ ῥήματα τῆς κατηγορίας Β εἶναι διαφορετική. Ἡ *μή* εἶναι οὐσιαστικὴ ἀρνησι τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ ὑπάρχει στὴν βαθεῖα δομὴ τῆς ἀπαρεμφατικῆς συμπληρωματικῆς προτάσεως, ἐνῶ ὁ τύπος *μή οὐ* εἶναι πλεοναστικὸς καὶ ἡ ἐπικράτησί του ἔναντι τοῦ *μή* εἶναι ἀποτέλεσμα ἀναλογικῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐκφορᾶς ἀπὸ ἀντίστοιχες ἐκφορὲς τῶν ῥημάτων τῆς κατηγορίας Α.

Ἡ ἀνάλυσι, τέλος, αὐτὴ παραμένει ἐλλιπὴς ἂν δὲν προσδιοριστοῦν σαφῶς οἱ παράγοντες ποὺ ρυθμίζουν κάθε φορὰ τὴν λειτουργία ἢ μὴ τῶν μετασχηματισμῶν μὲ τοὺς ὁποίους παράγονται οἱ διάφοροι φωνούμενοι τύποι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ANDREWS, A. D. 1971. "Case agreement of predicate modifiers in Ancient Greek". LI 2, 127-151.
- ΑΣΩΠΙΟΥ Κ. 1858². Περὶ Ἑλληνικῆς συντάξεως (περίοδος δευτέρα). Ἀθήναι.
- BRAME, M.K. 1976. Conjectures and refutations in syntax and semantics. New York: North Holland Publ. Comp.
- BRESNAN, J. 1970. "On complementizers: toward a syntactic theory of complement types". FL 6, 297-321.
1972. The theory of complementation in English syntax. Ph. D. diss. M.I.T.
- CHANTRAINE, P. 1953. Grammaire homérique. II Syntaxe Paris: Klincksieck.
- CHOMSKY, N. 1965. Aspects of the theory of syntax. Cambridge, Mass.: M.I.T.
1972. Studies on semantics in generative grammar. The Hague: Mouton.
- DUBOIS-CHARLIER, F.- M. GALMICHE. 1972. "La sémantique générative". Langages 27, 3-130.
- ESAU, H. 1973. Nominalization and complementation in Modern German. Amsterdam: North Holland publish. Company.
- GALMICHE, M. 1972. "Représentation sémantique et insertion lexicale". Langages 27, 78-127.
- GOODWIN W.W.-CH. B. GULICK. 1958. Greek grammar. Boston: Ginn. and Comp.
- GREEN, G. 1974. Semantics and syntactic regularity. Bloomington: Indiana Univ. Press.
- HOOPER, J. B.-S. A. THOMPSON 1973. "On the applicability of root transformations". LI 4, 465-497.
- HUMBERT, J. 1957. Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης (ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Γ.Ι. Κουρμούλη). Ἀθήναι.
- JACOBSEN, B. 1977. Transformational-generative grammar. An introductory survey of its genesis and development. Amsterdam: North Holland Publish. Company.
- ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΝΤΟΥ, Δ. 1973 «Μετασχηματιστική ἀνάλυσις τῆς ἀπροσώπου καὶ προσωπικῆς παθητικῆς συντάξεως λεκτικῶν καὶ δοξαστικῶν ρημάτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ». Ἀθηνᾶ 73-74, 1972-1973, 625-660.

- KARTTUNEN, L. 1971a. "Implicative verbs". *Language* 47, 340-58.
- 1971b *The Logic of English predicate complement construction sentences*. Indiana Univ. Ling. Club.
- KATZ J. J.-P.M. POSTAL. 1964. *An integrated theory of linguistic descriptions*. Cambridge, Mass: M.I.T.
- KIPARSKY, P.-C. KIPARSKY. 1970. "Fact". M. Bierwisch-K. Heidolph (ἐκδ.) *Progress in Linguistics: A collection of papers*. The Hague: Mouton, 143-173.
- KÜHNER, R.-B. GERTH. 1904³. *Ausführliche Grammatik der Griechischen Sprache*. 2. Teil: Satzlehre, II
- KÜHNER (ΚΥΝΝΕΡΟΣ)-ΣΤΑΘΑΚΗ. 1884. *Μεγάλη γραμματική τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*. Μέρος Δεύτερον.
- LAKOFF, G. 1965 [1970]. "On the nature of syntactic irregularity". Indiana Univ. Ph. D. diss. Δημοσ. ὡς *Mathematical linguistics and automatic translation*, Report NSF-16 to the National Science Foundation Cambridge Mass.: Computation Laboratory of Harvard Univ. Ἀνατ. 1970 ὡς *Irregularity in syntax*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
1971. "On generative semantics". Steinberg-Jakobovits, 247-252.
- LAKOFF, R. 1968. *Abstract syntax and Latin complementation*. Cambridge, Mass.: M.I.T.
- LIGHTFOOT, D. 1975. *Natural logic and the Greek moods: The nature of the subjunctive and optative in classical Greek*. The Hague: Mouton, *Janua Linguarum series practica* 230.
- MENZEL, P. 1975 *Semantics and syntax in complementation*. The Hague: Mouton, *Janua Linguarum series minor* 176.
- MILLER, D. G. 1974. "On the history of infinitive complementation in Latin and Greek". *JIES* 2, 223-246.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΟΥ, Γ. 1973. «Συντακτικά προβλήματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς (περὶ τῆς συντακτικῆς δομῆς τοῦ ἀπαρεμφάτου τῆς ἀρχαίας)». Ἀθηνᾶ 73-74, 1972-73, 702-738.
1977. *Γενετική-μετασχηματιστική γραμματική (σύντομη εἰσαγωγή)*. Ἀθῆναι.
- RIEMANN, O.—CH. CUCUEL 1901⁴. *Syntaxe grecque*. Paris: Klincksieck.
- ROSENBAUM, P. S. 1967. *The grammar of English predicate complement constructions*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.
- SCHWYZER, E.-A. DEBRUNNER. 1950. *Griechische Grammatik*. 2. Bd: Syntax und syntaktische Stilistic. München: Beck.
- SEUREN, P. 1974 (ἐκδ.). *Semantic syntax*. Oxford Univ. Press.
- STEINBERG, D.D.-L.A. JAKOBOVITS. 1971 (ἐκδ.) *Semantics: An interdisciplinary reader in Philosophy Linguistics and Psychology*. Cambridge: Univ. Press.
- STOCKWELL, P. SCHACHTER —B. HALL PARTEE. 1973. *The major syntactic structures of English*. New York: Holt, Rinehart Winston, Inc.